

Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historie og klassiske fag

Karianne Olsen

Inspektrisene i Norsk misjon blant hjemløse- 1919-1989

– mødre, nikkedukker, misjonærer
eller byråkrater?

Masteroppgave i Lektorutdanning i historie

Trondheim, våren 2013

Forord

Denne oppgaven markerer slutten på en flott studietid ved NTNU. I den forbindelse vil jeg gjerne takke alle ansatte og medstudenter jeg har fått gleden av å stifte både faglige og vennskapelige bekjenskaper med gjennom disse år. Ikke minst vil jeg takke Studentersamfundet som har bidratt til å gjøre studietiden helt spesiell. Her har jeg fått muligheten for faglige utfordringer, samtidig som det har vært et fristed hvor jeg har kunnet komme meg bort fra studier.

Jeg vil gjerne rette en takk til de ansatte ved Riksarkivet som til en hver tid har stilt sine ressurser til disposisjon. Den gode mottagelsen bidro til at jeg kunne nyte tiden jeg hadde i arkivet og med kildene.

Proessen med å skrive denne masteroppgaven har i seg selv vært spennende og lærerik. Men, uten min veileder Ingar Kaldal ville ikke oppgaven ha kommet dit den er i dag. Hans veiledning og tilbakemeldinger har vært viktige for meg. De ganger jeg har betvilt egne evner har hans engasjement og tro på prosjektet bidratt til å gi meg ny iver. Tusen takk.

Jeg vil også rette en takk til min familie for oppmuntring og støtte. En særskilt takk går til min pappa, Øivind Olsen, som alltid har stilt opp for meg og sørget for at jeg nå kan legge frem denne oppgaven. Takk også til min samboer Fredrik K. Leren, for korrekturhjelp og støtte.

Karianne Olsen
Jessheim, 15. mai 2013

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Tema	1
1.2 Problemstilling	4
1.3 Bakgrunn for tema	5
1.4 Litteraturgjennomgang	6
1.5 Teori, metode og kildegrunnlag	9
1.5.1 <i>Kilder og metode</i>	9
1.5.2 <i>Teori</i>	11
1.5.3 <i>Begrepsavklaringer</i>	15
1.6 Oppgavens oppbygging	16
2. De misjonerende nikkedukkene?	17
2.1 "Den rette inspektrise lages ikke, hun fødes"	17
2.1.1 <i>Helga Smith</i>	18
2.1.2 <i>Ester Øvregaard</i>	18
2.1.3 <i>Karen Sofie Lund</i>	18
2.1.4 <i>Kvalifikasjonskrav</i>	19
2.1.5 <i>Endringer</i>	22
2.2 Innflytelse, makt og autoritet	23
2.2.1 <i>Myndighet</i>	23
2.2.2 <i>Overvåkning</i>	25
2.2.3 <i>Begrenset makt</i>	27
2.3 Det religiøse kompasset	31
2.4 Oppsummering	35
3. Byråkratene versus mødrene	37
3.1 Moderlig omsorg, eller kynisk spill?	37
3.1.1 <i>Skrivemaskinens byråkratiske farer</i>	37
3.1.2 <i>Personlig korrespondanse</i>	39
3.1.3 <i>Mål-middel</i>	41
3.1.4 <i>Overgrep, engasjement og følelser</i>	42
3.1.5 <i>Økende byråkratiseringen</i>	44
3.2 Refleksjon over egen praksis	45
3.2.1 <i>Ekspertmodell - relasjonsmodell</i>	46
3.2.1 <i>Samfunnsoppdraget</i>	47
3.3 Oppsummering	50
4. Sammendrag og konklusjon	51
Kilder	57
Trykte kilder	57
Elektroniske kilder	57
Litteratur	59

1. Innledning

1.1 Tema

Gjennom skolegang og media har vi blitt godt kjent med samenes historie i Norge, og den behandlingen de fikk av den norske stat. Urfolket skulle fornorskes og leve som nordmenn flest. Taterne er en annen norsk minoritet som lenge ble utsatt for liknende undertrykkelse av storsamfunnet. I dag er det fremdeles få som kjenner taternes historie og statens innblanding og påvirkning av deres levekår gjennom 1900-tallet. Det vil være nyttig å kjenne til denne historien, ettersom dikotomien storsamfunn og minoritet fortsetter å være et aktuelt tema i Norge også i dag.

De første sporene etter taterne i Norge stammer trolig fra tidlig 1500-tallet, men det var først fra 1600-tallet at folket begynte å gjøre seg bemerket i Norden.¹ Taterne var et omstreiferfolk, det vil si at de ikke var fastboende slik som nordmenn. De reiste rundt med hest og vogn for å selge egenproduserte varer, og for å ta seg kortere engasjement. Taternes tilstedeværelse vakte frykt og misnøye blant nordmenn flest. Dette kom frem gjennom innføringer av ulike taterfiendtlige lover i perioden. Loven av 1858 krevde at alle ledere for taterne, og jøder, skulle henrettes.² Fra 1868 ble det også forbudt å ta i mot taterne i Norge. Disse lovene resulterte i opprettelsen av fantejakter, der målet var å fange flest mulig omstreifere. Taterne ble derfor presset til å søke tilflukt mellom fjell og daler i bygde Norge. Dette resulterte videre til opprettelsen av de såkalte *ståtarkongene*, også omtalt som stoderfogden og fantefuten. Ståtarkongen var en bygdevekter som hadde ulike kontrolloppgaver i bygdesamfunnet. Den viktigste oppgaven var å presse taterne ut av fylkene, og på denne måte hindre at fylkene ble pliktig til å yte økonomisk assistanse til taterne.³ Ståtarkongen hadde lav anseelse i lokalsamfunnet, og arbeidet ble ofte gitt til straffedømte som en del av straffen.⁴

Fra slutten av 1800-tallet og fram til 1980-årene ble den dårlige behandlingen av taterne mer systematisert enn noen gang tidligere. Ifølge filolog Thor Gotaas ble taterne fra 1880-årene sett på som et økende problem.⁵ Dette gjenspeiler seg i opprettelsen av Vergerådsloven i 1896 (taterne kunne fratras egne barn), Løsgjengerloven i 1900 (den

---

¹ Gotaas, Thor. (2007) *Taterne: livskampen og eventyret*. Andersen & Butenschøn: 21

² Ibid: 36

³ Schluter, Ragnhild. (1993) *De reisende: en norsk minoritets historie og kultur*. Gyldendal: 75

⁴ Glomdalsmuseet. *Storsamfunnet: "Ståtarkongen"*. I: http://old.glomdalsmuseet.no/html/romani/latjodrom/storsam/storsamf_statarkongen.htm

⁵ Gotaas, Thor. (2007): 225-226.

omreisendelivsstilen ble kriminalisert), Handelsloven i 1929 (omreisende handelsvirksomhet forbudt) og Dyrevernsloven i 1951 (forbudt å holde hest i forbindelse med næringsvirksomhet).⁶ Disse lovene bidro til å kriminalisere og umyndiggjøre taterne ved at de mistet retten til egne barn, egen livsstil og kultur.

Gjennom opprettelsen av *Norsk misjon blant hjemløse* (frem til 1935 kalt Foreningen for bekjempelse av omstreifervesenet) i 1897 fikk Norge et eget organ som kunne ta seg av det man da så på som et taterproblem. Norsk misjon blant hjemløse (heretter omtalt som Misjonen) var en privat kristen organisasjon som på vegne av staten skulle ta hånd om taterne. Grunnleggeren Jakob Walnum sa at ”*arbeidet for omstreifervesenet [...] er en statssak [...], men kirken maa ogsaa tage sin del af det*”.⁷ Misjonens mål var å utrydde taterkulturen og gi tilhengerne av denne kulturen det de mente var et bedre liv. Et bedre liv innebar da en kristen tro, fast bopel og arbeid. De skulle være nyttige for samfunnet. Bestyreren ved Svanviken Arbeidskoloni, Nordmøre, Knut Myhre, formidlet dette synet i 1963 i Norsk Ukeblad:

Det vi gjør er bevisst å utrydde et folks egenart, deres språk, deres livsform. Vi prøver å løsrive dem fra forbindelsen med slekten, som de tidligere har følt seg knyttet til med sterke bånd. Vi prøver å gi dem eiendom og forpliktelser, vaner og behov som ikke lar seg forene med den omstreifertilværelsen de har vært vant til og som deres forfedre har levd gjennom århundrer. Det er en radikal fremgangsmåte, og vi må riktignok spørre oss: Har vi rett til det? Norsk misjon blant hjemløse er heldigvis ikke i tvil om svaret; Vi har rett. For de små barnas skyld tar vi oss den retten. Omstreiferlivet er i hele sin art og tradisjon ikke innstilt på egentlig samarbeid med, men på å utnytte samfunnet. *Parasittisk* (min kursiv). Men slik samfunnet har utviklet seg er det nær sagt umulig å leve omstreiferlivet uten å komme i konflikt med loven.⁸

Misjonens statlige oppdrag var bosetning av tatere og barnevernsarbeid. Svanviken Arbeidskoloni var et prosjekt som siktet på å bosette flest mulig tatere. Her havnet barnefamilier som ikke hadde mulighet til å finne seg fast bopel på egenhånd, og som ønsket å beholde sine barn. Løsgjengerloven førte til at omstreifende familier ble fratatt sine barn, og den eneste måten å unngå dette på var å slå seg ned. I ettertid er det ironisk å se tilbake på hvordan Misjonen ønsket å bekjempe omstreifervesenet ved å samle alle av taterbakgrunn på ett sted. Familier som innlosjerte seg på Svanviken skulle etter fem år ved kolonien få egen bopel. På Svanviken ble mannfolkene opplært i jordbruksarbeid, kvinnene i husstell og barna gikk i barnehage og på skole. Det var ikke lov å snakke annet språk enn norsk, og alle utflukter måtte godkjennes av representanter fra Misjonen. For mange ble denne overgangen svært vanskelig, og for noen av de som kom seg igjennom de fem årene var skuffelsen stor da

---

⁶ Glomdalsmuseet. *Storsamfunnet: Politikken i nyere tid*. I:

http://old.glomdalsmuseet.no/html/romani/latjo-drom/storsam/storsamf_politikk.htm

⁷ Sandvik, Anne Berit. (1999). Kampen om barna. Institutt for kriminologi. UIO: 32

⁸ Glomdalsmuseet. *Storsamfunnet: Svanviken Arbeidskoloni*. I:

http://old.glomdalsmuseet.no/html/romani/latjo-drom/storsam/storsamf_svanviken.htm

de ikke fikk fast bopel som lovet. Misjonen hjalp også til med bosettelse utenfor Svanviken, men dette ble mer vanlig etter 1953 da Lov om barnevern ble innført. Loven tok sikte på å hjelpe og verne hele familien, og ikke bare barna slik Vergerådsloven hadde gjort.

Barnevernsarbeidet resulterte i at det ble fjernet ca. 1500 taterbarn fra sine biologiske foreldre i perioden 1900 til 1989.⁹ Fra slutten av 1800-tallet ble det økt fokus på barn og barndom. Barn var uskyldige og krevde beskyttelse av hensyn til barnets moralske utvikling.¹⁰ Samfunnets ansvar for dette området ble utvidet, og kravet til foreldreskap og oppvekstvilkår gjennomgikk derfor et skifte. Barna ble fratatt sine biologiske familier og plassert i fosterhjem, og egne barne- og skolehjem for tatere, før de eventuelt ble adoptert av norske familier. Flere av disse barna, samt voksne, ble sterilisert og lobotomert helt frem til 1970-tallet. En slik særomsorg for tatere eksisterte i hele denne perioden. Storsamfunnet lyktes langt på vei å utrydde taterkulturen i Norge gjennom sterilisering, systematisk indoktrinering av den kristne norske livsstilen og barnevernsarbeidet. I slutten av denne perioden var det betraktelig færre som kunne føre taterkulturen videre.

Statens behandlingen og håndteringen av taterne ble, som følge av Vibeke Løkkebergs tv-dokumentar om Svanviken Arbeidskoloni i 1973, gjenstand for offentlig debatt. Dette kulminerte 23. april 1975 da Torild Skard (SV) rettet en interpellasjon til sosialminister Tor Halvorsen (Ap) med spørsmålet: *Hva vil regjeringen gjøre for å bedre omstreifernes sosiale kår og lette deres integrering i samfunnet?*¹¹ Skard viste til lover som særbehandlet taterne og den sosialpolitikk som ble ført ovenfor andre grupper der flere ble integrert i det vanlige tilbudet av sosiale tjenester. Denne særbehandlingen forhindret integrering og økte gruppens status som mindreverdige i det norske samfunnet. Premissene for opprettholdelsen av Misjonen og dens behandling, mente Skard, var feil og utdatert. Det beste ville være å legge ned Misjonen og la taterne benytte seg av offentlige sosiale tjenester.

Som et resultat av denne interpellasjonen ble det nedsatt et utvalg (Solheim-utvalget) i 1976 som skulle undersøke alle sider av saken, og mulighetene for å endre det eksisterende lovverket.¹² Solheim-utvalget presenterte sine undersøkelser i NOU 1980: 42. Målet med undersøkelsene var å finne ut hvordan regjeringen kunne forbedre integreringen av folkegruppen, samt bedre deres levekår.¹³ Kommisjonen kom fram til at folkegruppen hadde

---

⁹ Schlüter, Ragnhild. (1993): 80

¹⁰ Pettersen, Karen-Sofie. (2000). For barnas skyld? Ideologi og praksis i tiltakene rette mot taternes barn. I: Hvinden, Bjørn (red.). *Romanifolket og det norske samfunnet*. Fagbokforlaget: 75

¹¹ Rokne, Magnus. (2010). *Fremstillinger av romanifolket I Norge etter 1975 I utvalgte publikasjoner*. Masteroppgave UIB: 20

¹² Ibid (2010): 21

¹³ Ibid (2010): 22

dårlige bo-, helse-, økonomi- og utdanningsforhold, og at de slet med mye kriminalitet og alkoholmisbruk. Videre understrekes det at dette var de samme problemene som andre vanskeligstilte mennesker i samfunnet slet med og at taterne derfor burde behandles på lik linje med resten av befolkningen.

Misjonen og særomsorgen for taterne ble avvirket som et resultat av Skards interpellasjon og Solheim-utvalgets undersøkelser.¹⁴ Fra 1986 stoppet bevilgningene til bosetnings- og barnevernsarbeidet opp. Pengene Misjonen mottok i 1987 og -88 gikk til avviklingen av omstreiferomsorgen. Taterne var nå en del av det offentlige velferdssystemet, slik som resten av Norges befolkning.

Først 18 år senere, i 1998, kom staten med en offentlig unnskyldning, gjennom kommunalminister Ragnhild Queseth Haarstad, for de overgrep de hadde vært ansvarlige for ovenfor taterne: *På vegne av norske myndigheter beklager jeg sterkt fortidas overgrep. Noe lignende må aldri skje igjen. Norske myndigheter har mye å skamme seg over ovenfor romanifolket.*¹⁵ Denne nye tilnærmingen til minoriteter på 1980- og 1990-tallet kan på mange måter sees i sammenheng med internasjonale strømninger i perioden, der individets rett til respekt, selvbestemmelse og kulturell utfoldelse ble mer akseptert.¹⁶

1.2 Problemstilling

I denne oppgaven retter jeg søkelyset mot inspektrisstillingen i Misjonen. I 1914 fikk Misjonen, på vegne av Kirkedepartementet, ansvaret for anbringelse av taterbarn. I denne sammenheng ble det behov for en person som kunne ha tilsyn med barna i foster-, barne- og skolehjem.¹⁷ Inspektrisstillingen, en kvinnelig post, ble dermed opprettet i 1919. Barneomsorgen i Norge var på denne tiden lite utbygd og det tok hele 26 år før staten opprettet en liknende inspeksjonsstilling. Sosiolog Karen-Sofie Pettersen påpeker at inspektrisstillingen ga Misjonen et ansikt utad som en seriøs organisasjon som var forut for sin tid.¹⁸ Fra stillingens opprettelse i 1919 frem til Misjonens nedleggelse i 1989 var det kun tre kvinner som kunne omtale seg som inspektrise i Norsk misjon blant hjemløse, Helga

---

¹⁴ NOU. (1980) *Omstreiferne. Deres situasjon og samfunnets hjelpetiltak for dem*: 105

¹⁵ Valle, Raimo. (2009). Politikk ovenfor romanifolket/tatere. I:

http://www.regjeringen.no/mobil/nb/dep/ad/aktuelt/taler_artikler/politisk_ledelse/statssekretar-raimo-valle/2009/politikk-ovenfor-romanifolkettatere.html?id=579458

¹⁶ Hvinden, Bjørn. (2000). *Romanifolket og det norske samfunnet*. Fagbokforlaget: 11

¹⁷ Agerup, Jens-Lasse. (1991). *Redder du barnet, redder du slekten. Teori og praksis i Omstreifermisjonens omsorgsarbeid for barn og voksne i perioden 1900-1960*. Hovedfagsoppgave UIO: 148

¹⁸ Pettersen, Karen-Sofie. (1999). *Forholdet mellom Norsk misjon blant hjemløse og sentrale myndigheter på området barnevern*. Norges Forskningsråd: 21

Smith (1919-1937), Ester Øvregaard (1937-1963) og Karen Sofie Lund (1963-1989). Det er disse inspektrisene og deres arbeid som vil være fokus i denne oppgaven.

Jeg vil undersøke hvordan de tre inspektrisene forholdt seg til sitt arbeide og dermed også til taterbarn, foreldre og Misjonen. Ved å vende oppmerksomheten vekk fra taterne og konsentrere meg om inspektrisene vil jeg kunne utdype nåværende historisk kunnskap om inspektrisstillingen, og Misjonens arbeid. Samtidig vil studien kunne belyse hvordan det norske samfunnet behandlet taterne. Tidligere forskning har ikke satt inspektrisene i sentrum, men usystematisk brukt denne stillingen sammen med andre stillinger ved Misjonen, for å belyse hvordan barna i foster- og barnehjem reagerte og forholdt seg til Misjonen. Det vil være viktig å kunne forklare hvorfor inspektrisene handlet som de gjorde i de enkelte tilfellene. Endringsprosesser i perioden vil også være interessant å trekke frem. Både aktør- og strukturperspektiv vil bli vektlagt, da i form av Misjonen og samfunnet, med sine kulturelle koder og tankemåter, som struktur, og inspektrisen som aktør.

Hvordan var det å arbeide som inspektrise for Norsk misjon blant hjemløse i perioden 1919-1989? Som inspektriser var Smith, Øvregaard og Lund på mange måter broen mellom taterne og Misjonen. De hadde et ben plantet i begge leiere. De var først og fremst ansatte ved Misjonens byråkratiske hovedkvarter, hvor de omgikk ledelsen og skulle fremme organisasjonens visjon. De hadde også sitt bosted ved hovedkvarteret i store deler av denne perioden. Samtidig hadde de nære bånd til både fosterbarn og foreldre gjennom blant annet hyppige besøk rundt om i distriktene. Deres stilling omfattet et krysningpunkt der det byråkratiske og teoretiske møtte enkeltmennesket og virkeligheten. *Hvordan beveget inspektrisene seg i landskapet mellom disse sfærene? Hva kan dette forholdet fortelle oss om inspektrisenes handlinger, samt holdninger og oppfatninger av eget arbeid? Var de primært byråkrater og misjonærer eller hadde de en moderlig funksjon? Var de generalsekretærenes nikkedukker eller hadde de reell innflytelse i enkeltsaker? Opplevde de et dilemma i forhold til profesjonsutøvelse som samfunnsoppdrag/misjonsoppdrag versus individuelt etisk ansvar?*

1.3 Bakgrunn for tema

Forholdet minoriteter, menneskerettigheter og storsamfunn har alltid interessert meg, og det var derfor ikke veldig unaturlig at valg av masteremne falt på den norske taterbefolkningens historie. Samtidig var dette en ren tilfeldighet. Gjennom en tv-dokumentar om Romanifolket fattet jeg interesse for en minoritet jeg hadde svært lite kunnskap om. Jeg benyttet meg av biblioteket ved universitetet, og begynte så smått å lese meg opp på feltet. Litteraturen på

området har etter vært blitt godt utbygd, og det var mye å sette seg inn i. Det som slo meg var først og fremst hvor gruffull denne historien var, og dernest at mye av litteraturen som fokuserte på subjektive personlige opplevelser var begrenset til taternes opplevelser av de ulike hendelsene. Av denne litteraturen kom det frem hvor kalde og umenneskelige de ansatte ved Misjonen var, og da spesielt de kvinnelig ansatte. Jeg begynte derfor å undre hvordan det var for de menneskene som innførte, bestemte og utførte de ulike tiltakene ovenfor taterne, og da spesielt ovenfor barna.

1.4 Litteratur

På 1980- og 90-tallet ble det forsket og utgitt mye litteratur om taternes historie i Norge. Denne bølgen av litteratur kom antagelig som en direkte ettervirkning av Solheim-utvalgets rapport i 1980. Litteraturen som ble skrevet før denne perioden bærer preg av at forfatterne var ledere og talsmenn fra Misjonen, blant annet generalsekretærene Jacob Walnum, Ingvald B. Carlsen, Oscar Lyngstad og Olav Bjørnstad. Unntaket her er Eilert Sundts *Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge: Bidrag til Kundskab om de laveste Samfundsforholde* som ble utgitt i 1850. Nedenfor følger først en kort gjennomgang av et lite utvalg litteratur som har blitt skrevet om taterne, og som har vært viktig for min forståelse av forskningsfeltet. Deretter blir det trukket frem to bøker som er av spesiell interesse for akkurat denne oppgaven.

Som kort nevnt ovenfor skiller Eilert Sundts *Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge* seg fra litteraturen som ble utgitt fram til 1980 tallet ved at han ikke arbeidet for Misjonen. Bøkene (i alt fem bøker på 15 år) gir mye informasjon om de omreisende i en tidlig periode i Norge. Bøkene var en viktig kunnskapskilde for Misjonen da den ble etablert, og mange av Misjonens ideer stammet fra disse bøkene.

Ragnhild Schulter har gitt ut boken *De reisende. En norsk minoritets historie og kultur*. Gjennom et antropologisk feltarbeid lever hun seg inn i taternes verden og gir et bilde av folkets kultur. De historiske hendelsene blir skissert i et ønske om å skape respekt, forståelse og toleranse for folkegruppen.

Thor Gotaas gir en fullstendig historie om taterne i norsk kultur i boken *Taterne: livskampen og eventyret*. Her blir taternes historie fra 1500-tallet til i dag skildret, både folkets oppturer og nedturer, og folkeslagets bidrag til det norske samfunnet.

Bjørn Hvinden er forfatter av boken *Romanifolket og det norske samfunnet*. Boken kaster lys over folkegruppens evne til å stå i mot og overleve de overgrepene den ble utsatt for. Denne boken er et sammendrag av ulike delprosjekter for Norsk forskningsråd om

taterne.¹⁹ Prosjektet er delt inn i syv deler der ulike forskere fokuserer på ulike sider ved taternes historie: steriliseringspraksisen, tater i barne- og skolehjem, det å være tater i dag, taternes egne organisasjoner og deres forhold til myndigheter og media, og forholdet mellom misjonen, myndigheter og foreldre.

Anne Berit Sandviks hovedfagsoppgave i kriminologi, *Kampen om barna. Personer av taterslekts erfaringer fra barne- og skolehjem*, viser hvordan personer av taterslekt forholdt seg til det autoritære systemet som preget barne- og skolehjem de ble plassert ved. Sandvik beskriver hvordan det var å vokse opp på institusjonene. Mishandling, seksuelle overgrep, isolasjon og avstraffelse blir lagt fram som en del av oppveksten.

I de senere årene har taterne selv fått mulighet til å komme med uttalelser om sitt folks historie og sine egne opplevelser. Liv Borge skriver i boken *Solens og månens barn. En taterkvinnes beretning* om folkegruppens historie ut i fra hennes families bakgrunn. En slik belysning er svært verdifull med tanke på hvor mye litteratur vi har om taterne sett utenfra. Flere bøker har også blitt utgitt som følge av utstillinger på museer, og da med statlig støtte. Andre bøker har blitt utstillinger i etterkant av bokutgivelsen. *Latjo Drom. Taternes kultur og historie* ble utarbeidet i forbindelse med Glomdalsmuseets permanente utstilling *Latjo drom, Romanifolkets/taternes kultur og historie*. Bernt Eide og Ellen Aanesen har skrevet boken *Nasjonens barn*. Denne boken har resultert i utstillinger rundt om kring i landet. Boken er personlig konstruert ved at leseren blir kjent med 22 personer av taterbakgrunn gjennom både portrett og skriftlig beskrivelse av deres historie.

Det har ikke blitt forsket eksplisitt på inspektrisene tidligere, og det foreligger derfor ikke mye litteratur på området. Den litteraturen som eksisterer, omtaler inspektrisene i svært korte trekk eller innlemmer denne stillingen i en større gruppe.

Karen Sofie Pettersen har utgitt tre skriftlige arbeider i forbindelse med taterne, der spesielt en av dem er av stor interesse for mitt prosjekt. *Tatere og Misjonen. Mangfold, makt og motstand* er en Dr. polit.-avhandling i sosiologi og er utgitt som NOVA rapport 2/05. Her tar hun opp relasjonen mellom tater og Misjonen gjennom ulike makt og relasjonsteorier. Hun benytter seg av teoretikerne Erving Goffman, Michel Foucault, Anthony Giddens og Pierre Bourdieu. Avhandlingen er basert på en kvalitativ gjennomgang av et begrenset utvalg saksdokumenter fra Misjonens klientarkiv, da i hovedsak 1950- og 60-tallet, samt intervjuer av personer med taterbakgrunn. Makt og motstand blir belyst gjennom et forhandlingsperspektiv. Pettersen går inn på hva det ble forhandlet om, hvem som forhandlet,

---

¹⁹ Rokne, Magnus. (2010): 14

under hvilke omstendigheter forhandlingene skjedde, hva forhandlingene førte til, og under hvilke betingelser forhandlingene ble revidert.²⁰ Hun ser på dette ut i fra tre ulike relasjoner: relasjonen mellom familien og Misjonen, mellom foreldre og Misjonen, og mellom barn og Misjonen. Pettersen fokuserer på hvordan taterne forholdt seg til Misjonens tiltak, og deres motstand er en sentral del av avhandlingen. Hun stiller seg spørsmålet: hva var det mulig for taterne å forhandle om i forhold til Misjonen? Hun påpeker at slike relasjoner er komplekse og ustabile, og at hver av disse tre ulike relasjonene gir rom for ulike forhandlinger. Fellesnevneren for alle disse tre er betydningen av relasjoner mellom enkeltmennesker. Det var ikke Misjonen som sådan taterne forholdt seg til, men til enkeltmennesker i Misjonen enten det var inspektrisen, generalsekretæren, barnehjems bestyrerinner m.m.

Inspektrisene blir nevnt i kapittelet som omhandler forholdet mellom Misjonen og barna. Her trekker hun fram brevvekslingen mellom inspektrisen og barnet for å vise hvordan relasjonen fungerte i praksis. Her påpeker hun at inspektrisene og bestyrerinnene ved de enkelte barnehjemmene, gjennom brevkorrespondansen, fremstilles som pertentlige, småborgerlige og uten evne til å se en situasjon fra flere sider.²¹ På den annen side trekker hun fram at inspektrisene var imøtekommende, tilgjengelige og sterkt engasjerte. De ga Misjonen et menneskelig ansikt. Gjennom relasjonene de forsøkte å etablere med sine klienter var de noe mer enn representanter for et byråkratisk apparat, hevder Pettersen.²²

Jens-Lasse Agerup skrev i 1991 sin hovedoppgave i historie hvor han viste hvordan taterne som minoritet ble behandlet av storsamfunnet. *Redder du barnet, redder du slekten. Teori og praksis i Omstreifermisjonens omsorgsarbeid for barn og voksne 1900-1960* tar sikte på å finne ut hvordan en privat organisasjon, med det offentlige i ryggen, brukte sin myndighet til å assimilere en gruppe av den norske befolkningen i det norske storsamfunn. I hvor stor grad kunne Misjonen drive sitt arbeide uten innblanding fra staten, og i hvor stor grad var den avhengig av den?²³ Den delen av oppgaven som er av spesiell interesse for meg omhandler inspeksjonen. Dette kapittelet kommer til slutt og er ikke veldig omfattende, men Agerup belyser hvordan Misjonens holdninger til pleiebarn og pleieforeldre kom til uttrykk gjennom brev og korrespondanser mellom inspektrisene, taterbarna og deres pleieforeldre. Ved å studere hyppigheten av negative og positive uttrykk i beskrivelsen av barnas oppførsel og egenskaper, avdekker han hva Misjonen var på utkikk etter i sitt arbeid, samt hva de vektla som viktige egenskaper hos barn. Agerup påpeker at disse brevene er skrevet av inspektrisene

---

²⁰ Pettersen, Karen-Sofie. (2005). *Tatere og Misjonen. Mangfold, makt og motstand*. NOVA-rapport: 7

²¹ Ibid: 51

²² Ibid: 196

²³ Agerup, Jens-Lasse. (1991): 9

og derfor er preget av deres subjektive syn, samtidig som deres uttalelser stemmer overens med generalsekretærens.²⁴ Det var Misjonens ønsker og krav til barn og foreldre som styrte inspektrisenes arbeid. Derfor er det legitimt å la Misjonen stå for det syn på barn og foreldre som kommer frem av brev og besøksrapporter påpeker han.²⁵ Inspektrisene var Misjonen tro. Han kommer frem til at hovedfokuset til Misjonen, og dermed inspektrisene, var barnets oppførsel og holdninger. Pleieforeldrene og barnets trivsel kommer i andre rekke.²⁶

1.5 Teori, metode og kildegrunnlag

1.5.1 Kilder og metode

Jeg har valgt å basere forskningen på skriftlige materialer funnet i arkivet etter Norsk misjon blant hjemløse og Sosialdepartementet ved Riksarkivet i Oslo. Deler av arkivet inneholder personsensitive opplysninger og er derfor klausulbelagt med inntil 80 års sperregrense. Rammene for forskningsprosjektet gjør det vanskelig å supplere med intervjumateriale. Ettersom arkivet er taushetsbelagt betyr det at det ikke er lov å kontakte mennesker man finner opplysninger om i arkivet. I tillegg har mange av menneskene som kunne vært av interesse i denne sammenheng, gått bort. Dersom jeg hadde hatt lenger tid på å forme min masteroppgaven ville jeg jobbet for å få til intervjuer med tidligere ansatte ved Misjonen og tater. Ettersom intervjuer vil være mer tilbakeskuende, er det potensiale for at dette ville gitt et mer allsidig, reflektert og nyansert bilde av inspektrisestillingen. Det skriftlige materialet er mer tidsnært. Intervju med inspektrisene selv vil ikke være en mulighet, ettersom de har gått bort.

De studerte dokumentene er blitt underlagt en kvalitativ innholdsanalyse, der jeg har forsøkt å fange helheten ut i fra de konkrete sakene. Her følger jeg i sporene etter Pettersen og Agerup. Denne metoden viser seg å være mest fruktbar i dette prosjektet, både grunnet tidsrammene for forskningsprosjektet, men også grunnet kildenes egenart.

Materialet som er brukt i denne oppgaven er hentet fra Misjonens klientarkiv, *På Hjemveien* (Misjonens eget tidsskrift), og Sosialdepartementets arkiver. Kildegrunnlaget er derfor sammensatt av flere skriftlige sjangere: brev, rapporter, annonser, publikasjoner, søknader og interne notater. Dette skaper metodiske utfordringer, eller muligheter om man vil, for forskeren. Hvordan kan dokumentene leses? Gjenspeiler materialet inspektrisenes subjektive følelser og verdier i forhold til det arbeidet de utførte? Den virkeligheten som

---

²⁴ Ibid: 149-150

²⁵ Ibid: 150

²⁶ Ibid: 157

beskrives i tekstene, er ikke entydige uttrykk for den sosiale verden de er produsert under, påpeker Pettersen.²⁷ Derfor vil det være viktig å rette fokuset mot tekstens produksjon og tilblivelse; hva var forfatterens mål og intensjon. Usikkerheten og tvetydigheten, som ligger i å problematisere skille mellom fysisk virkelighet og virkelighet gjennom representasjon, hevder sosialantropolog og statsviter Iver Neumann vi bare må akseptere.²⁸ Vi opererer med to adskilte plan, den fysiske virkelighet og representasjon, som begge anerkjennes reell eksistens.²⁹

Fordelen med skriftlige kilder er at de kan være mer utfyllende og forklarende enn for eksempel fotografier. Ulempen er igjen at retorikken kan være begrenset eller tilpasset formen, altså sjangeren. For eksempel kan artikler være problematiske, fordi syns- og standpunkter kan bli overdrevet i et ønske om å overbevise leseren. En utfordring i denne sammenheng vil være å avklare om ordene ført av inspektriserens penner faktisk var deres egne subjektive meninger, eller om tekstene også gir uttrykk for tenkemåter, språk, retorikk og metaforer som var rådende i arbeidsmiljøet, og som forfatteren selv ikke var obs på. Kildene bærer med seg spor etter meningsforhold gjennom måten kildene er konstruert på. De fleste kilder inneholder spor fra ulike tider og kontekster, og er derfor aldri bare et resultat av et øyeblikk. Fortellingene i kildene får form, innhold og betydning gjennom prosesser. Derfor kan betydninger og meninger som en finner spor etter i kildene stamme fra flere tider og ulike forhold.³⁰ I tillegg kan vi ikke uten videre trekke den slutning at det bevarte arkivmaterialet gir et dekkende bilde av misjonens og inspektriserens virksomhet. Kildene må altså leses med forbehold.

Misjonens klientarkiv er stort, 195 esker med 822 klientmapper, og disse gir innsyn i korrespondansen mellom inspektrisene/generalsekretærene/kuratorene og barn/fosterforeldre/biologiske foreldre, samt opplysninger om aktuelle barn fra skole, sykehus m.m. Her kommer det frem beskrivelser, opplevelser og synspunkter som bidrar til å kaste lys over inspektriserens profesjonsutøvelse, ansvarsområder og deres subjektive tanker og verdier. Brevene viser også hvordan barn og foreldre forholdt seg til inspektrisene, og Misjonen generelt. Opplysningene kan være både håndskrevne og maskinskrevne. I tillegg til de skriftlige kildene, brev og kvitteringer, finnes det fotografier av fosterbarn som fosterforeldrene har sendt til inspektrisene, og tegninger tegnet av barna selv.

---

²⁷ Pettersen, Karen-Sofie. (2005): 58

²⁸ Neumann, Iver. (1999). *Översikter och meddelanden*. I: Statsvetenskaplig Tidskrift: 179

²⁹ Kjeldstadli, Knut. (1997). Det fengslende ordet. Om "den språklige vendigen" og historiefaget. I: Myhre, Jan Eivind (red.): *Valg av vitenskap. Festskrift til Sivert Langholm*. Den norske historiske forening: 63

³⁰ Kaldal, Ingar. (2000). *Skogsliv. Kulturella processer i nordiska skogsbygder*. Historiske media: 86

Grunnet arkivets omfang valgte jeg å gjøre et utvalg ved å dele perioden inn i tre bolker som sammenfallet med de tre inspektrisenes arbeid i Misjonen: 1919-1937 (Helga Smith), 1937-1963 (Ester Øvregaard) og 1963-1989 (Karen Sofie Lund). Fra hver periode plukket jeg ut 10 klientmapper som skulle representere inspektrisenes arbeid. Grunnet personvern har jeg byttet ut alle opplysninger som vil kunne avsløre en klients identitet. Alle navn på klienter og stedsnavn er derfor fiktive. Konkrete årstall blir ikke oppgitt, det blir istedenfor referert til tiår.

På Hjemveien (tidligere, *Paa Landeveien*) var medlemsbladet til Norsk misjon blant hjemløse. Bladet ble gitt ut i perioden 1897-1989. Antall utgitte blader varierte fra år til år. Jeg har gått igjennom bladene i perioden 1914-1989. Både her og i arkivet etter Sosialdepartementet og Norsk misjon blant hjemløse har jeg forsøkt å grave frem all tilgjengelig informasjon som omhandler emnet. Inspirert av Magnus Roknes masteravhandling, *Fremstillinger av romanifolket i Norge etter 1975 i utvalgte publikasjoner*, vil jeg ta i bruk representasjonsanalyse i anvendelsen av artiklene om inspektrisene i *På Hjemveien*.³¹ Hvem formidler, hva blir formidlet, hvorfor denne fremstillingen, hvilke bilder dannes hos leser, og gir artiklene et riktig bilde av situasjonen.

1.5.2 Teori

I det følgende vil jeg presentere oppgavens teoretiske forankring. Aller først viser jeg hvordan oppgavens problemstilling knytter seg til forskningsfeltet sosialt arbeid, før jeg videre trekker linjer til de senere års kjønnsforskning.

Hva innebærer det å arbeide i et omsorgsyrke? For mange er sosialt arbeid noe som er forankret i et personlig engasjement i det å hjelpe andre. Den som utøver omsorg skal vise omtenkksomhet, hengivenhet og empati overfor en annen – kjent eller ukjent. Denne omsorgen skal dekke det psykiske, fysiske, sosiale og åndelige miljøet. Senter for omsorgsforskning omtaler arbeidet slik:

Vi bruker ofte uttrykket ”en omsorgsfull holdning” eller ”et omsorgsfullt menneske”. Holdningen kommer til syne gjennom bestemte atferds- og kommunikasjonsformer. Men den behøver ikke nødvendigvis være knyttet til praktiske aktiviteter [...], dvs. aktiviteter som utføres til beste for mennesker som trenger hjelp på grunn av sviktende helse eller manglende evner³. Man kan nok gi slik hjelp uten eksplisitt å vise en omsorgsfull holdning.³²

Det er altså slik at mennesker som arbeider med andre mennesker nødvendigvis ikke trenger å vise en direkte omsorgsfull holdning i sitt omsorgsarbeid. Senter for omsorgsforskning

---

³¹ Rokne, Magnus. (2010): 12

³² Romøren, Tor Inge. (2012). *Hva er omsorg, og hva er omsorgsforskning? I:* http://www.omsorgsforskning.no/omsorg_og_forskning.

påpeker at det vil være nyttig å skille mellom omsorgsfull *holdning*, omsorgsfull *atferd* og omsorgs*arbeid*.³³ Overført til inspektrisenes omsorgsarbeid, og Misjonen i sin helhet, vil anvendelsen av et slikt tredelt skille i analysen, gjøre det mulig å forstå inspektrisenes handlinger, og involveringsgrad i sine klienter, på en annen måte enn tidligere.

Sosialt arbeid kjennetegnes ved at det er et menneskelig arbeid, utført av og for mennesker. Denne relasjonen er det vanskelig å komme bort i fra. Den medmenneskelige dimensjonen kan imidlertid vippe over til den andre ytterligheten.³⁴ I en iver etter å vise medmenneskelighet, kan hjelperen bli ukritisk i sitt personlige nærvær og dermed oppleves som invaderende og sentimental. I et slikt tilfelle er yrkesutøverens oppmerksomheten mer rettet mot egne følelser enn mot klientens. På den annen side vil en distansert og tilbakeholden holdning være en like stor trussel for arbeidet som sentimentalt ”føleri”.³⁵

Anerkjennelse blir trukket frem av flere fagfolk, sosionomene Laila Granli Aamodt og Karen Sofie Pettersen, filosofene Emmanuel Levinas og Axel Honneth, samt pedagog Eva Simonsen, som et viktig og essensielt begrep i sosialt arbeid. Gjennom anerkjennelse av klienten vil relasjonen bli mer gjensidig og preget av likeverd. I sosialt arbeide må yrkesutøveren anerkjenne ”den andres” behov, ved å oppgi seg selv og sitt for å kunne møte seg selv gjennom ”den andre”.³⁶ Derfor er det nødvendig med en nær relasjon. ”Å forstå et annet menneskes livssituasjon er ikke noe du kan gjøre fra et kontor langt unna den virkeligheten vedkommende lever i”, hevder Aamodt.³⁷ Yrkesutøvernes situasjonsforståelse, både fysisk og psykisk, har konsekvenser for måten de møter og håndterer de enkelte situasjonene på.³⁸

Hva skjer når anerkjennelse ikke er til stede i det sosiale arbeidet? Honneth knytter fravær av anerkjennelse til begreper som henviser til krenkelser: usynlighet, ydmykelse, nedverdiggelse og neglisjering.³⁹ Det er dette som skjer når klienten er fysisk observert, men hvor han er sosialt usynlig. For eksempel ved at klienten utelukkes fra bestemte rettigheter,

---

³³ Ibid

³⁴Aamodt, Laila Granli. (2003). *Sosialt arbeid og anerkjennelse. En problematisering av grunnlagstenkingen i sosialt arbeid*. I: <http://www.idunn.no/content?marketplaceId=2000&languageId=1&contentItemId=1124300&pageName=printVersion&siteNodeId=1190392&skipDecorating=true>: 156

³⁵Ibid

³⁶ Pettersen, Karen-Sofie og Simonsen, Eva. (2010). *Anerkjennelse og profesjon*. Cappelen Forlag: 18

³⁷ Fag- og profesjonsforbundet(FO). (2011) *Sosionomen – I spennet mellom makt og hjelp*. I: <http://www.fo.no/getfile.php/Filer/01%20FO- sentralt%20filer/Notater%20og%20innspill/Sosionomen%20-%20i%20spennet%20mellom%20makt%20og%20hjelp.pdf>

³⁸ Pettersen, Karen-Sofie. (1999). Rapport fra delprosjekt:14

³⁹Nørgaard, Britta (2005). *Axel Honneth og en teori om anerkendelse*. I: Tidsskrift for Socialpædagogik nr 16: 64

som man trodde var universelle rettigheter, grunnet karakteristikker ved klienten eller den gruppen mennesker klienten hører til.

Aamodt trekker frem to modeller når det kommer til yrkesutøverens arbeidstilnærming i et sosialt arbeid: ekspertmodellen og relasjonsmodellen.⁴⁰ Disse to modellene vil være nyttige å ta i bruk for å analysere inspektrisenes tilnærming til sine klienter. Ekspertmodellen er en arbeidsmåte der hjelperen tar på seg rollen som ekspert, og klienten oppfattes som et objekt for hjelperens handlinger. Dette vil være en asymmetrisk relasjon, der hjelperens oppgaver vil være å behandle, forandre, veilede eller gi råd. I relasjonsmodellen har hjelperen fortsatt det faglige ansvaret, men modellen vektlegger relasjonen mellom hjelper og klient på en annen måte enn det ekspertmodellen gjør. Her er det mer et to-veis forhold der begge parter påvirker det som skjer i relasjonen og dermed også utkommet. Her er det en gjensidighet som vi ikke ser i ekspertmodellen. Menneskene i relasjonen er medskapere av den hjelpen som tilbys. Her blir klienten anerkjent ved at begge parter har rett til å uttale seg, bli lyttet til, sett og respektert. Dette fordrer tillitt, gjensidighet og respekt. Aamodt hevder ekspertmodellen skaper distanse både mellom klienten og hjelperen, samt sosialarbeiderens refleksjon over egen praksis.

Har vi for eksempel vært kritiske nok til oss selv og våre holdninger når klienter har uteblitt fra behandlingsopplegg eller virket uvillige til å samarbeide? Har vi ikke lett for å legge ”skylden” på klientene ved å si at de ikke har vært behandlingsmotiverte eller gi dem en karakteristikkk som umodne, aggressive, osv?⁴¹

Sosiolog Zygmunt Bauman omtaler det å legge skylden over på andre som ansvarsfraskrivelse. Dette er lett å ty til i de tilfeller der arbeidet blir rutinepreget. Innarbeidede handlingsmønstre gjør vurderinger og valg overflødige. Vane gjør blind, og rutine er med på å skape likegyldighet og ansvarsfraskrivelse. Når klientene først blir umenneskeliggjort, blir de objekter for byråkratiets oppgaver. De blir betraktet som etisk likegyldig, og forvandlet til sorte får hvis de yter motstand eller viser manglende samarbeidsvilje, slik at de byråkratiske rutinene blir forsinket.⁴² Bauman mener at forholdet mellom ansatte, rutiner og distanse til klientene, har betydning for hvordan arbeidet blir utført, og for i hvilken grad den enkelte tar ansvar for sine egne handlinger.⁴³

Sosialarbeiderens dobbeltrolle kan føre til ubehagelige situasjoner for både hjelperen og klienten. Det finnes etiske retningslinjer en sosialarbeider skal følge i sitt arbeide, taushetsplikt er en av disse. De opplysninger hjelperen får fra klienten, skal brukes til å bedre

---

⁴⁰ Aamodt, Laila Granli. (2003): 156-158

⁴¹ Ibid: 156

⁴² Ibid: 157

⁴³ Sandvik, Anne Berit. (1999): 232

klientens vilkår, men i ytterste tilfelle kan alt en klient forteller bli brukt mot han/henne. En slik situasjon vil oppleves truende for klienten. Tillitten har blitt svekket. I et slikt tilfelle kan vi spørre oss om samfunnsoppdraget trekker det lengste strået. Yrkesutøverens personlige etiske og moralske oppdrag faller bort når samfunnsoppdraget er det viktigste? Pettersen og Simonsen påpeker at det kan se ut som at profesjonenes fortolkning av samfunnsoppdraget var sterkere preget av lydighet enn av uavhengig etisk refleksjon over egen profesjonsutøvelse i tidligere tiders sosialt arbeid.⁴⁴ Dette er en interessant hypotese, når jeg nå skal undersøke slike forhold blant inspektrisene.

Kjønnsforskeren Berit Gullikstad omtaler det kvinnelige arbeidsliv, innen omsorgssektoren i perioden 1945-1970, som det grenseløse arbeidsliv.⁴⁵ I dette legger hun blant annet at det ikke fantes regulert arbeidstid. Det ble forventet at pleierne var til stede også på fritiden. Kvinnene skulle helst ikke stifte egne familier, fordi det var pasientene som var deres familie. Her kan vi trekke direkte paralleller til inspektrisenes posisjon i arbeidslivet. I tillegg ble arbeidet de utførte tillagt kvinnelige verdier som hang sammen med en kvinnes rolle i familien og hjemmet, nemlig omsorgsrollen.⁴⁶ Kvinnelighet ble selve kvalifikasjonen for utførelsen av yrket. Samtidig fikk kvinner mindre betalt for arbeidet, ettersom det arbeidet de utførte ikke var arbeid, sett med datidens øyne.

Innen kjønnsforskningen de senere årene har debatten sirklet rundt spørsmål om kjønn som teoretisk kategori.⁴⁷ Begrepene ”sex” og ”gender”, som på norsk oversettes til ”biologisk kjønn” (et biologisk perspektiv) og ”sosialt eller kulturelt konstruert kjønn” (et konstruktivistisk perspektiv), har stått sentralt i denne debatten.⁴⁸ Konstruktivistiske perspektiver har vunnet mest gehør i de samfunnsvitenskapelige og humanetiske fagene de siste tiårene. Tilhengerne av denne fortolkningsrammen hevder at kjønn ikke er entydig og statisk, ettersom kjønn kan ha ulikt innhold i ulike sammenhenger. Kjønn er altså ifølge denne retningen kulturelt betinget, og ikke biologisk bestemt. Den amerikanske filosofen Linda Alcoff tar avstand fra biologisk funderte kjønnsteorier og tanken om biologisk kvinnelighet.⁴⁹ Hun trekker frem posisjonalitet som et alternativ til disse ytterpunktene. Gjennom posisjonalitet preges det enkelte individs identitet både av den sosiale konteksten hun er en

---

⁴⁴ Pettersen, Karen-Sofie og Simonsen, Eva. (2010): 16

⁴⁵ Aakervik, Anne-Lise. (2002). *Kvinnelig livsoppgave – mannlig lønnsarbeid*. I: <http://www.ntnu.no/gemini/2002-04/4.htm>

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Rimmen, Hanne N. (1992). *Køn, kultur, representation. Nyere tendenser i internasjonal kvinnehistorisk forskning*. I: Den jyske historiker. Nr. 58/59: 9

⁴⁸ Ibid: 9

⁴⁹ Alcoff, Linda. (1988). *Cultural feminism versus post-structuralism: The identity crisis in feminist theory*. I: Sign. Journal of women in culture and society: 408

del av, samtidig som hun selv er aktivt med på å skape og opprettholde sin egen selvoppfattelse.⁵⁰ Kvinnens kjønnsidentitet endres i takt med ytre kontekster, i tillegg til at kvinnen aktivt bidrar til å forme egen identitet. Kan inspektrisene forstås innenfor en slik posisjonalitetsteori?

Historiker Alice Kessler-Harris studerte kvinners arbeidshistorie i USA gjennom 1900-tallet, og de sosiale betydningene og konsekvensene rundt dette.

A "man's" wage is a badge of honor. [...]. A "woman's" wage, in contrast, is not male and therefor not deserving. Historically a measure of women's exploitation, it has become a metaphor for women's place. Earned primarily by women without adequate male support, it became a symbol of family degradation, a mark of poverty, a revelation of family secrets, an attack on social order. Earned by single women, it was a comment on personality and sexuality.⁵¹

Et slikt perspektiv på kvinnelig og mannlig arbeidsliv bringer frem spørsmål om inspektrisenes arbeidsliv og de sosiale kontekstene i forhold til dette. Kessler-Harris trekker frem at de kvinnene som arbeidet, ble ansett som levende symboler på fattigdom og degradering av den sosiale ordenen. Hvordan passer inspektrisene inn i dette? Kan inspektrisene, som arbeidere under Guds navn, ha unngått en slik sosial degenerering?

1.5.3 Begrepsavklaring

Nedenfor følger en kort redegjørelse av essensielle begreper i denne oppgaven.

Tatere har igjennom historien blitt omtalt med svært mange navn. *Fant, fente, splint* og *tarv* har vært vanlige begreper med negative konnotasjoner. Disse navnene er ikke vanlige å bruke i dag, og de er kanskje like negativt ladd i våres tid. I dag er det mer vanlig å snakke om *romani, omreisende, reisende* og *tater*. Begrepet tater var lenge også et negativt ladet kallenavn, og det er fortsatt et omstridt begrep, men i senere tiår har taterne selv arbeidet for å "vinne" tilbake navnet. Taternes Landsforening har arbeidet for en revitaliseringsprosess slik at det kan knyttes positive konnotasjoner til termen tater.⁵² Jeg vil av denne grunn benytte meg av begrepet tater i denne oppgaven. Samtidig vil omstreiferbegrepet bli anvendt. Grunnen for dette er at kildene konsekvent omtaler folkegruppen som omreisende.

I gjennomgangen av kildematerialet oppdaget jeg at *inspektrise* ble erstattet av begrepet *inspektør* i de offisielle dokumentene på midten av 1960-tallet. Dette kan henge sammen med feminismens inntog i perioden. Jeg velger å benytte meg av termen inspektrise, ettersom dette bidrar til å fremheve stillingens spesielle og unike posisjon.

---

⁵⁰ Ibid: 434

⁵¹ Kessler-Harris, Alice. (1990). *A woman's wage: Historical meanings and social consequences*. The University Press of Kentucky: 3

⁵² Rokne, Magnus. (2010): 6

Problemstillingen i denne oppgaven sirkulerer rundt begrepene mor, misjonær, nikkedukke og byråkrat. Det er derfor nødvendig å komme med en kort redegjørelse av hva jeg legger i disse i denne sammenheng. Hva vil det si å være *moderlig* og gi moderlig omsorg? En mor skal være en trygg base der barnet skal føle varme, beskyttelse, kjærlighet, vern og trofasthet. Hun skal vise ømhet, være streng, men rettferdig, og veilede barnet. En mor setter sitt barns beste før sine egne behov. En *misjonær* arbeider for å spre religion videre til nye mennesker og områder. Ordet misjon betyr å bli sendt ut på oppdrag. En *nikkedukke* er en person uten egne meninger, og som gjør det han får beskjed om av andre til enhver tid. *Byråkrater* kjennetegnes som distanserte og teoretiske. De er opptatt av lover og regler og skal være effektive i sitt arbeide. Ofte trer de inn i rollen som rådgiver og ekspert på sitt felt.

1.6 Oppgavens oppbygging

Oppgavens analysedel består av to kapitler som på ulikemåter belyser problemstillingens spørsmål om inspektrisenes arbeidshåndtering og utførelse. Jeg har valgt å ta for meg inspektrisene samlet. Ettersom endringene i arbeidets karakter ikke var svært omfattende, vil det ikke være nødvendig å tilegne hver inspektrise hvert sitt kapittel. De endringene som fant sted vil heller bli belyst fortløpende. I kapittel to undersøker jeg inspektrisenes innflytelse/makt og religiøse forankring i arbeidet ved å sammenlikne de to sfærene inspektrisene måtte forholde seg til i sitt arbeid, kontoret og felten. Kompetanse er et viktig stikkord i denne sammenheng. Kapittel tre viderefører diskusjonen i kapittel to ved å snu fokuset over på de emosjonelle og byråkratiske sidene ved arbeidet.

2. De misjonerende nikkedukkene?

I dette kapittelet skal jeg i tråd med problemstillingens ordlyd drøfte hvordan inspektrisene forholdt seg klientene og deres familier, samt Misjonen. Hadde de reell makt og innflytelse? Hadde de en selvstendig og respektert røst, eller var de kun brikker i et maktspill spilt av generalsekretæren? I hvor stor grad var de påvirket av det religiøse i sitt arbeid? Den eksisterende litteraturen, og beretningene om de kvinnelig ansatte ved Misjonen, gir ifølge Pettersen, et bilde av kvinnene som inhumane kjerringer, pertentlige, småborgerlige og uten evne til å se en situasjon fra flere sider.⁵³ Hvem var egentlig disse inspektrisene?

2.1 ”Den rette inspektrise lages ikke, hun fødes”

I medlemsbladet *På Hjemveien* ble det i 1937 referert til, uten å nevne navn, ”en av Sveriges mest fremragende barnelæger og psykologer”, som hevdet at ”den rette inspektrise lages ikke, hun fødes”.⁵⁴ Hvem var så denne rette inspektrise?

Sitatet ovenfor kan tolkes på ulike måter. Ett fortolkningsperspektiv er at forfatteren var av den oppfatning at inspektrisene kvalifiserte seg til arbeidet gjennom det å være kvinne. Forestillingene om kjønn som styrende for hvordan arbeidsoppgavene ble formet var en utbredt tankemåte.⁵⁵ Den kvinnelige inspektør hadde et kall for arbeidet, enten var man født til dette eller ikke. Inspektrisen kom til verdenen som kvinne, og da med egenskaper som var verdifulle i et slikt yrket. En kvinne var omsorgsfull og moderlig, viste kjærlighet og omtanke, og var på bakgrunn av blant annet dette spesielt egnet til barnevernsarbeid. I tillegg var en kvinne lydlig. Slike egenskaper blir da sett på som biologisk bestemt og ikke kulturelt konstruert. Dette perspektivet på kvinnelighet og kvalifikasjoner i arbeidet henger samme med perioden utsagnet er ytret i. Det var det vi i dag vil kalle et tradisjonelt kjønnsrollemønster, med menn i fysisk anstrengende yrker og kvinner i stillinger som var mer psykisk krevende. Et slikt biologisk perspektiv på kvinnelighet bidrar til å skape et bilde av kvinnen som statisk, lite tilpasningsdyktig og ensformig.

Hva var det som gjorde at fru Smith, søster Øvregaard og frøken Lund ble plukket ut til denne stillingen? Holdt det å være kvinne, eller trengte de noen kvalifikasjoner uten om dette?

---

⁵³ Pettersen, Karen-Sofie. (2005): 50-51

⁵⁴ Ukjent. (1937). *Fra arbeidet blandt de hjemløse barn*. I *På Hjemveien*

⁵⁵ Gullikstad, Berit. (2002). *Kvinnelig livsoppgave – mannlig lønnsarbeid? Kjønn og arbeid under velferdsstatens oppbygging ca. 1945-70*. NTNU: 54

2.1.1 Helga Smith

I 1919 ble fru Helga Smith ansatt som reisesekretær ved Misjonen, og ved siden av dette skulle hun ha ”ekspeditionen for” bladene *På Hjemveien* og *Maaltrosten* (Misjonens barneblad).⁵⁶ Smith ble altså omtalt som reisesekretær ved ansettelsestidspunktet. Eksakt når inspektrisetittelen ble tatt i bruk er vanskelig å si med sikkerhet. Ut i fra kildene kan det se ut som om det skjedde en forandring i tituleringen i løpet av 1920-tallet. De oppgavene hun utførte under tittelen reisesekretær, inspisere barn ved private hjem, var synonymt med de oppgaver en inspektrise utførte, og i alle kilder kommer det frem at Smith var Misjonens første inspektrise. I *På Hjemveien* ble det fremhevet at Smith var utdannet lærer og hadde arbeidet som guvernante hos soknepresten i Enebakk. Hun hadde også arbeidet som lærer i folkeskolen og søndagsskolen, samt i barnemisjonen. I tillegg hadde hun vært en periode utenlands, da i Tyskland.

2.1.2 Ester Øvregaard

Da Smith i 1937 skulle pensjoneres var det søster Ester Øvregaard som trådte inn i stillingen. Øvregaard hadde da lest Misjonens medlemsblad som i 1936 utlyste en ledig post for ”en kristelig-socialt interessert kvinne”.⁵⁷ I likhet med Smiths ansettelse ble Øvregaards tiltredelse annonsert i Misjonens medlemsblad. Her står det at Øvregaard hadde en sterk interesse for Misjonen. Hennes mor var i mange år leder for Misjonens forening i hjembyen Sandnes, og Øvregaard så derfor på arbeidet i Misjonen som en fortsettelse av det hun fikk være med på i sitt hjem. I tillegg til å ha hatt en sterk forankring til Misjonen gjennom sitt mors arbeide var hun utdannet sykepleier. Hun var i 8 år oversøster i Bergen. Her hadde hun ett års permisjon for å kunne reise til Danmark og Tyskland, hvor hun satte ”sig inn i sykehusarbeid og andre sociale tiltak”. Videre trekkes det frem at ”i sin krevende stilling i Bergen har hun møtt mange ulykkelige og vanskelig stillede mennesker og sett hvorledes hjertelag og kjærlighet kan avhjelpe nød. Det er også den beste utrustning for den nye stilling”. I medlemsbladet kom det også fram at det ”Til inspektriseposten [...] hadde meldt seg 84 ansøkere. Det var mange meget habile søkere”.⁵⁸

2.1.3 Karen Sofie Lund

I 1963, da behovet for en ny inspektrise meldte seg på nytt, ble stillingen utlyst i media. Det ser ut som om dette var første gang stillingen ble offentlig utlyst. Misjonen mottok tolv

---

⁵⁶ Ukjent. (1919). *Nye sekretærer*. I: *På Hjemveien*.

⁵⁷ Ukjent. (1936). *Stilling som inspektrise*. I: *På Hjemveien*.

⁵⁸ Ukjent. (1937). *Efter 17 år blant landeveiens barn*. I: *På Hjemveien*.

søkere, noe som var betraktelig færre enn i 1937. Dette kan ha indikert en nedgang i arbeidets popularitet og anseelse, samtidig som omveltningene i samfunnet ellers bidro til å skape flere arbeidsmuligheter for kvinnene.

Utlysningen av stillingen i 1963 er første gang vi møter en noe utfyllende beskrivelse av arbeidet til inspektrisen. I tillegg til tilsyn med barnehjem og fosterhjem var en viktig oppgave til enhver tid å skaffe nye gode fosterhjem. Videre står det at inspektrisen måtte føre tilsyn med omstreiferfamilier som var bosatt etter Løsgjengerloven (det vil si at familiene var tvunget til å finne seg et sted å bo. Norsk lov forbød taterne å levet et omreisende liv. Dersom de ikke fant seg fast bopel ville deres barn bli tatt fra dem og plassert på barnehjem eller i fosterhjem). Det ville også være en del kuratorarbeid blant ungdom som fortsatt trengte støtte og hjelp før de kunne stå på egne bein. Kontakt og samarbeid med barnevernsnemnder og sosialkontorer var viktig, ettersom Misjonen *“på mange måter er et serviceorgan for de lokale kommunale instanser. En prøver til hver tid overfor disse instanser å legge frem forslag til konkrete løsninger [...]”*.⁵⁹ I et avisutklipp uttrykkes følgende: *Inspektørstillingen i Norsk misjon blant hjemløse er ledig og skal besettes med kvinnelig (min understreking) barnevernsarbeider - foreløpig for ett år, med mulighet for fast tilsetting. Vedkommende må ha god utdanning og erfaring fra arbeid med barn og ungdom.*⁶⁰

Frøken Karen Sofie Lund etterfulgte Øvregaard i inspektrisestillingen i 1963. Hennes søknad er ikke bevart i arkivet, men hennes kvalifikasjoner kommer frem både i *På Hjemveien* og i annet skriftlig materiale: Husmorskole, kurs i engelsk i England, barnepsykologi og barnevern, samt kurs i organisasjon og administrasjon for offentlig barnevern ved statens kommunale- og sosialskole. Hun hadde vært assistent og styrer ved barnehjem og guttehjem, og praktikant ved statens senter for barne- og ungdomspsykologi og barnevernsnemndens tilsynsavdeling.

2.1.4 Kvalifikasjonskrav

Ble de ansatt i kraft av sin ”kvinnelighet”? Ettersom alle søkere var kvinner, kan jo ikke dette ha vært avgjørende for at akkurat Smith, Øvregaard og Lund fikk stillingen, det var mange kvinnelige søkere i både 1937 og 1963. Det er tydelig at Misjonen anså stillingen som reservert for kvinnelige medarbeidere. Utlysningstekstene av 1937 og 1963 bekrefter dette. Utlysningen av 1963 var på dette området noe motstridende, ettersom de søkte en inspektør, men at vedkommende skulle være kvinnelig. Hvorfor skrev de ikke inspektrise isteden for?

---

⁵⁹ Dokument funnet i mappen merket ”inspektørstilling 1963”.

⁶⁰ Ibid

Det er også tydelig at det krevdes kvalifikasjoner uten om de egenskaper en ”kvinne fødes med”. Alle de tre omtalte inspektrisene hadde det de anså som relevant erfaring og utdanning. Misjonen ville trolig ikke ansatt en kvinne i denne stillingen uten relevant bakgrunn.

Da Smith trådte inn i stillingen i 1919 var synet på kvalifikasjoner hos kvinnen annerledes enn i 1963, da Lund tok over stafettpinnen. På begynnelsen av 1900-tallet ble omsorgsoppgaver for flertallet av norske kvinner utført som et ulønnet kall i forlengelsen av deres organisasjonsarbeid.⁶¹ Kvinnene hadde ingen form for formell utdanning. Det var et grenseløst arbeidsliv, hvor arbeidet ikke var regulert og det ble forventet at kvinnene var til stede også på fritiden.⁶²

Smith skilte seg dermed ut i fra sine samtidige i 1919, ved at hun både hadde en utdanning og et lønnet arbeid, samtidig som hun var en del av denne gruppen ved at arbeidet var grenseløst. Av de tre inspektrisene var det kun Lund som hadde utdanning direkte knyttet til barnevernsarbeid, i dagens betydning av ordet. Smiths og Øvregaards utdanning innen sykepleien og læreryrket rettet seg ikke spesifikt mot barneomsorg og vern av barn. Men, for Misjonens ledelse i 1919 og 1937 ble nok sykepleiere og lærerinner sett på som egnet inspektrisemateriale, ettersom man innen disse yrkene omgikk barn og unge, og fordi det innen begge yrker krevdes gode kommunikative ferdigheter og evne til å vise omsorg. Først etter 1950 ble utdanning innen omsorgsykker viktig.⁶³ I 1950 ble Norges kommunal- og sosialskole (NKSS) etablert, og det var denne utdannelsen Lund hadde gått. Skoledannelsen markerte startpunktet for faget sosialt arbeid, og med den fulgte en profesjonell ekspansjon under statlig vern.⁶⁴ Denne utdanningen var en nyskaping med en bestemt funksjon: å iverksette en statlig velferdspolitik. Misjonens ønske i 1963 om å ansette en ”*kvinnelig barnevernsarbeider*” gjenspeiler denne utviklingen. Verken i 1919 eller 1937 var dette et krav.

I tillegg til relevant utdanning og praksis var det tydelig at det religiøse perspektivet var viktig når man skulle velge nye inspektriser. I et intervju siterer Smith en mann ved navnet Carl Larsson, for å forklare det ”*innerste i misjonens barnearbeid*”, ”*Barnen, de små barnen, de skola alle inn i Himmelriket*.”⁶⁵ Om Smith, Øvregaard og Lund ikke helhjertet trodde på Misjonens arbeid og visjon, ville de ikke søkt en slik stilling. Misjonen ville

---

⁶¹ Dahle, Rannveig. (2010). *Sosialt arbeid – en historie om kjønn, klasse og profesjon*. I: Tidsskrift for kjønnsforskning. Univrsitetsforlaget: 47

⁶² Aakervik, Anne-Lise. (2002).

⁶³ Dahle, Rannveig. (2010): 50

⁶⁴ Ibid: 50

⁶⁵ Ukjent. (1937). *Fra arbeidet blandt de hjemløse barn*.

antagelig heller aldri ha ansatt mennesker i en så viktig stilling, dersom ikke vedkommende støttet opp under deres arbeid hundre prosent.

Inspektrisenes kvinnelighet kan sies å ha skilt seg ut fra samfunnets kulturelle koder for kvinnen. Pettersen trekker frem det faktum at inspektrisenes skilte seg fra kvinner ellers i samfunnet på denne tiden ved at de var ugifte og barnløse.⁶⁶ Fru Smith var gift i fem år før hun i 1919 ble enke. Hun startet altså å arbeide i Misjonen kort tid etter mannens dødsfall. Heller ikke Øvregaard og Lund stiftet egne familier, og alle tre bodde i en tjenesteleilighet på to rom og kjøkken ved Misjonens hovedkvarter (Holbergsgate 5, Oslo).

Akkurat som taterne, levde ikke inspektrisenes i tråd med hvordan flertallet av kvinner i det norske samfunnet levde. Det ligger en dobbeltmoral i dette, at de forsøkte å lære taterjentene om kvinnelige normer og kulturelle koder som de ikke fulgte selv. Ironisk nok var kanskje dette en viktig forutsetning for arbeidet de utførte. Det var rett og slett en kvalifikasjon for arbeidet at kvinnene var uten forpliktelser til mann og barn, slik at de kunne reise rundt å forkynne ”den rette levevei”. Inspektrisenes måtte nødvendigvis utfordre de typiske kvinnelige normene i samtiden, dersom de skulle kunne gjøre en god jobb. Ja, de måtte være omtenksomme, kjærlige og snille, men de måtte også ha en utdanning og praksis, og være uten mann og barn. Og det var ikke spesielt kvinnelig, i hvert fall ikke på den tiden Smith og Øvregaard tiltrådte sin stilling.

Grunnet denne tosidigheten ved kvinnene, det at de forkynte en måte å leve på, men levde en annen selv, må ha ført til at de oppfattet sin identitet som kvinne annerledes en andre kvinner i samtiden. Kanskje ble inspektrisenes identiteter til gjennom det Linda Alcoff omtaler som posisjonalitet. Gjennom posisjonalitet preges det enkelte individs identitet både av den sosiale konteksten hun er en del av, samtidig som hun selv er aktivt med på å skape og opprettholde sin egen selvoppfattelse.⁶⁷ Inspektrisenes forholdt seg til de ulike kulturelle kodene og normene i samfunnet, i Misjonen, og i sitt arbeide, og i samspill med disse ytre impulsene forsøkte de å etablere, utviklet og opprettholde en egen identitet.

Alice Kessler-Harris har forsket på de amerikanske arbeiderkvinnenes sosiale degradering på 1900-tallet. Det vil være interessant å sammenligne inspektrisenes og deres rolle som ”anormal kvinne” med de amerikanske arbeiderkvinnene på 1900-tallet. Kessler-Harris forskning viser at kvinnelig arbeid ”*became a symbol of family degradation, a mark of poverty, a revelation of family secrets, an attack on social order. Earned by single women, it*

---

⁶⁶ Pettersen, Karen-Sofie. (2005): 53

⁶⁷ Alcoff, Linda. (1988): 434

was a comment on personality and sexuality”⁶⁸ Jeg kan ikke finne noe i kildene som antyder at inspektrisene ble sett på som mindreverdige borgere av samfunnet, fordi de levde sitt liv annerledes enn kvinner flest. Snarere tvert i mot. Disse kvinnene representerte samfunnets høyeste verdier og normer, ikke gjennom å leve slik selv, men ved å forkynne dette idealet. Riktignok tjente de penger og var selvstendige akkurat som Kessler-Harris’ kvinner, men de ble forbudt med renslighet, dydighet og gudfryktighet, i motsetning til de amerikanske arbeiderkvinnene. De opplevde derfor ikke den samme sosiale degraderingen. Om dette var tilfellet ville det ikke i 1937 vært 84 søkere på inspektrisstillingen.

2.1.5 Endringer

Inspektrisenes oppgave- og ansvarsområder gjennomgikk forandringer gjennom de 70 årene stillingen eksisterte. Arbeidet som ble gjort måtte være i takt med tiden og omgivelsene, og dette førte da også nødvendigvis til at kvalifikasjonene for arbeidet endret seg. Ettersom inspektrisene opptok stillingen i flere tiår av gangen (henholdsvis 18, 26 og 26 år) i et svært omformende hundreår, var de nødt til å tilpasse seg de skiftende omgivelsene.

Gjennom disse 70 årene skjedde det etiske, moralske, teknologiske og lovmessige forandringer som påvirket arbeidets struktur:

1) Raseproblematikken kom til Norge i 1930-årene. Med dette ble lobotomering og sterilisering av tater vanlig i Norge. Offisielt forsvant ikke dette raseperspektivet før i 1972 da norsk steriliseringslov ble avskaffet. Før 1930 hadde fokuset på miljø og muligheten for bedring av menneskers holdninger og handlinger vært rådende innen Misjonen. Nå ble slik tankegang i større grad erstattet av genetisk determinisme. Rase og arv avgjorde hvordan mennesker ble. Slike tanker vedvarte helt frem mot 1970-tallet, og hadde nødvendigvis en påvirkning på de valg inspektrisene tok i arbeidet vedrørende de enkelte barns situasjon.

2) I 1930 ble aldersgrensen for inngrep i familien flyttet fra 16 til 18 år, og grensen for tilsyns- og myndighetsrett hevet fra 18 til 21 år. Dette påvirket klientgruppens mengde, og dermed også inspektrisens arbeidsomfang.

3) I 1953 ble Lov om barnevern innført i Norge. Denne loven erstattet Vergerådsloven av 1896. Den største forandringen var at det ikke lenger kun var taterbarna inspektrisen skulle føre tilsyn med. Nå var det statlige oppdraget å redde hele familien. Familievernprinsippet ble viktig. Dette må ha påvirket inspektrisens arbeid i stor grad. Hun måtte nå også ha tilsyn med de biologiske foreldrene.

---

⁶⁸ Kessler-Harris, Alice. (1990): 3

4) Videre førte bedre tog- og biltilbud til at reisene rundt om i landet ble enklere å gjennomføre enn tidligere. Telefonens inntog gjorde at klientene og menneskene rundt dem lettere kunne kontakte inspektrisen.

2.2 Innflytelse, makt og autoritet

Inspektrisen har i flere av Misjonens årsberetninger blitt trukket fram som svært viktige for organisasjonens virke, og ut i fra dette har Karen-Sofie Pettersen indikert at inspektrisen hadde stor kontroll i enkeltsaker: *Den vekten Misjonens ledelse tiller dem i sine årsberetninger gir et inntrykk av at de må ha hatt relativ stor kontroll over skjebnen til de enkelte barn.*⁶⁹ Dette trenger ikke nødvendigvis å ha en sammenheng. Disse årsberetningene ble laget for å holde Kirkedepartementet oppdatert på arbeidet som ble gjort. Og i en slik sammenheng var det viktig for Misjonen å legitimere organisasjonens og de ansattes arbeid for å sikre Misjonens fremtidige eksistens. For å finne ut om inspektrisen hadde reell innflytelse i enkeltsaker må vi ta en titt nærmere på det faktiske arbeidet som ble utført, og ikke kun årsberetningene. Som vi har sett ovenfor forandret rammene for arbeidet seg noe igjennom de 70 årene stillingen eksisterte, og dermed også inspektrisens innflytelsesområder. Hvor fritt stod inspektrisen egentlig i sitt arbeide, og hvilken autoritet hadde de ovenfor klientene på den ene siden og Misjonens øverste ledere på den andre? Var de kun en overvåkningsinstans?

2.2.1 Myndighet

Inspektrisen kunne være meget bestemte og uttrykke autoritet. Det viser Øvregaards håndtering av søsteren til barnehjemsbarnet Laura: Mot slutten av krigen mottok Øvregaard et brev fra en bestyrerinne på et av Misjonens barnehjem. Bestyrerinnen informerte inspektrisen om at en søster, av taterbarnet "Laura", til stadighet sendte henne brev hvor hun oppfordret sin søster til å komme hjem til sin mor og søsken. Bestyrerinnen holdt brevene tilbake, men "Laura" fikk høre om sin familie på annet vis. Øvregaard sendte dermed et brev til denne søsteren hvor hun informerte:

Jeg forstår at De har gjort dette i beste hensikt, men allikevel er jeg meget lei over at De har fått Lauras adresse og prøver å komme i forbindelse med henne. Jeg kan under ingen omstendigheter tillate, at hun får komme tilbake til sin familie. Som De vet er hun besluttet anbrakt av verjerådet selv. Det vil bare gjøre Laura urolig og vanskelig, at De skriver til henne, så jeg må innstendig be om at De ikke gjør det oftere. Jeg ønsker ikke at "Laura" skal ha forbindelse med sin familie og kommer til å motsette meg det også i fremtiden og vil be myndighetene hjelpe til å få det gjennomført, hvis det skulde bli nødvendig.⁷⁰

---

⁶⁹ Pettersen, Karen-Sofie. (1999): 21

⁷⁰ Brev 1940-tallet.

Det faktum at det var Øvregaard, og ikke bestyrerinnen ved barnehjemmet, som skrev dette brevet til "Lauras" søster viser at inspektrisen hadde stor autoritet og kontroll i slike saker. Inspektrisens ord betød mer enn bestyrerinnens. Hun viste også hvilken makt hun besatt ved å henvise til at hun kunne få myndighetene til å tre inn i saken. Dette var en trussel, og ettersom det ikke ble nevnt noe mer om denne søsteren i kildematerialet vil jeg anta at vedkommende forstod at dette ikke var en tom trussel. Inspektrisen grep inn, iverksatte og gjennomførte tiltak.

Ble deres forslag og synspunkter hørt av menneskene rundt dem? Hvordan var deres posisjon innad i Misjonen? Det er interessant å se hvordan Smith, i et intervju fra 1937, trakk frem at det var Misjonen som helhet som stod bak innføringen av en praksis i forbindelse med inspektrisens arbeid: *Med hensyn til valg av fosterhjem har vi (min understreking) gjort den erfaring at de enkle hjem passer best. [...]. Vi (min understreking) har gjort det til regel å følge barna helt frem til det nye hjem[...].*⁷¹ Hvorvidt inspektrise Smith var med på å innføre dette prinsippet, eller om dette ble pålagt henne, er vanskelig å slå fast med sikkerhet, men jeg vil anta at hun har hatt en sentral rolle i etableringen av denne praksisen. Bakgrunnen for en slik antagelse er at Smith gjennomførte flere titalls reiser og hjemmebesøk, og dette må ha fått generalsekretæren til å verdsette hennes tanker og erfaringer. I så fall sier dette noe om hennes meget store innflytelse i utarbeidelsen av barnevernsarbeidet. Denne antagelsen om inspektrisenes innflytelse styrkes ytterligere ved at generalsekretær Jostein Vist så sent som i 1982 trekker frem, i forbindelse med Misjonens 85 års jubileum, at *"I Norsk misjon blant hjemløse har barnevernets inspektør hatt en sentral plass".*⁷²

Oppfattet de selv at de hadde stor kontroll i hvordan de utførte sitt arbeide? Det var ingen av inspektrisene som fremhevet sin maktposisjon i det skriftlige materialet som jeg har gjennomgått. Men, som vi så i saken om Laura, kommer det frem at de satte foten ned og viste autoritet, noe som implisitt viser oss at de selv oppfattet at de hadde en viss maktposisjon i kraft av inspektrisetittelen. Hadde de ikke sett det slik, ville de heller ikke ha tatt i bruk slike virkemidler som det Øvregaard gjorde i dette tilfellet.

Inspektrisene ble intervjuet og omtalt i mange av medlemsbladets utgivelser, og i flere av disse ble de trukket fram som spesielt egnet til å uttale seg om barnevernsarbeid. Generalsekretær Jostein Vist forfattet i 1982 en artikkel som handlet om hvorvidt man skulle ha et barnevernsprinsipp eller et familievernprinsipp i Norge.⁷³ Misjonen så med skrekk på

---

⁷¹ Ukjent. (1937). *Fra arbeidet blandt de hjemløse barn.*

⁷² Vist, Jostein. (1982): *"Berger du barnet - berger du slekten"* I: På Hjemveien.

⁷³ Ibid

hvordan familievernprinsippet og hensynet til foreldrenes beste overgikk hensynet til barnets beste. I denne sammenheng trakk Vist frem inspektrise Lund og siterte henne: *[...]det er sunt med større nyanse i oppleggene slik at ikke hensynet til foreldrene går på bekostning av hensynet til barnet.*⁷⁴ Her trakk han frem inspektrisen for å legitimere egne standpunkter tidligere i artikkelen. I samme artikkel spurte Vist Lund: *Det har i det siste årene vært talt og skrevet mye om overføring av ansvaret for omstreifergruppen til det lokale sosiale apparat. Hvordan mener du dette vil slå ut når det gjelder omsorgen for barna?* Lund svarer: *Jeg er alvorlig bekymret for at en slik overgang skal skje for raskt. Vi har jo som målsetting at omstreiferne skal integreres, men etter min mening er det langt frem før familier av omstreiferslekt er kommet så langt at dette kan realiseres.*

Å referere til inspektriserne i slike saker styrket tydeligvis artikkelens gyldighet i den rådende debatten. Inspektriserne hadde ikke kun makt i den forstand at de kunne iverksette og gjennomføre praktiske tiltak, men de hadde også makt i form av kunnskap, erfaring og utdanning. Gjennom utdanning og erfaring oppnådde kvinnene en status innad i Misjonen, og utad blant klienter og foreningens medlemmer, som eksperter spesielt egnet til å håndtere barnevernsspørsmål. De hadde egne meninger og en røst som ble hørt, og fremmet av Misjonens ledelse. Hvorvidt de hadde synspunkter som ikke ble støttet av generalsekretæren kommer ikke frem i det bevarte materialet, men man kan anta at dersom dette var tilfellet ville nok ikke slike uenigheter blitt luftet for offentligheten i et så viktig blad som *På Hjemveien*.

Det kan så lagt se ut som om Pettersen har rett i sin antagelse om at inspektriserne hadde stor kontroll i håndteringen av enkeltsaker. Øvregaards posisjon i håndteringen av Lauras søster, og Misjonens aktive bruk av både Smith og Lund i *På Hjemveien* viser oss nettopp dette. I tillegg kan årsberetningene, som Pettersen trekker frem som eneste bevisgrunnlag for sin antagelse og som jeg ikke skal gå nærmere inn på her, bidra til å støtte opp under en slik konklusjon. Jeg skal nå trekke inn flere perspektiver i et forsøk på å utfordre Pettersens hypotese om inspektrisens nærmest ubegrensede kontroll.

2.2.2 Overvåkning

Som nevnt innledningsvis ble inspektrisestillingen opprettet for at Misjonen lettere kunne ha tilsyn med klientellet de arbeidet for. Inspektrisen fungerte som organisasjonens øyne og øre, og gjennom blant annet dem skaffet Misjonen seg makt og kontroll over taterne.⁷⁵ Gjennom stillingsutlysninger og beskrivelser av arbeidet i *På Hjemveien* kommer det frem at

---

⁷⁴ Ibid

⁷⁵ Pettersen, Karen-Sofie. (2005)

inspektrisene først og fremst skulle *"inspicere"* og *"ha tilsyn"* med barn anbragt i barne- og fosterhjem. På bakgrunn av dette vil det være fruktbart å stille spørsmålet: fungerte inspektrisene som Misjonens overvåkningstjeneste? Spionerte de på barn, og rapporterte tilbake til Misjonen de observasjoner de hadde gjort, uten å foreta seg noe som helst? Ved mange situasjoner kan det ved første øyekast virke som om dette faktisk var tilfelle. Enkelte rapporter er skrevet med en kald og rolig penn, der inspektrisen ikke kommer med egne meninger eller forslag til forbedringer og tiltak for å hjelpe vedkommende: *"Mari" er nokså ynkelig. Brekker seg fremdeles etter hvert måltid, lægen finner ikke at det er noe i veien med henne, sådet må vel være noe psykisk.*⁷⁶ Her blir det ikke lagt frem noe forslag om å forbedre "Maris" tilstand. Denne rapporten fra 1950-årene gir heller ikke uttrykk for bekymring for jentas allmenntilstand, oppvekstvilkår og fosterhjemmets karakter. Det er et totalt fravær av empati og medmenneskelighet. Inntrykket man sitter igjen med etter å ha lest en slik kort og kald rapport, er at inspektrisens ærend var å overvåke og kartlegge taterjentas liv, slik at Misjonen hadde oversikt og kontroll på hva som foregikk.

Dersom oppdraget hadde vært av en annen karakter enn overvåking, ville vel inspektrisen ha foretatt seg noe? Med dagens øyne vil et slikt resonnement kanskje være gyldig. Sett ut i fra samtidens kontekst, blir situasjonen noe annerledes. Sengevæting og brekking ble på denne tiden ofte koblet til psykiske faktorer, og de psykiske faktorene ble igjen knyttet til rase.⁷⁷ Rasetenkningen hang igjen i Norge helt til 1970-tallet da sterilisering ble forbudt. Ettersom Maris problemer med å holde på mat skyldtes psykiske problemer, som hang sammen med hennes arv og gener, var det lite som kunne gjøres for å forbedre situasjonen. I hvert fall når arv og gener ble tillagt større vekt enn miljøets påvirkning av individets utvikling. Med et slikt perspektiv er det ikke like merkverdig at inspektrisen ikke foretok seg noe ytterligere for å forbedre situasjonen. Jeg lyktes ikke å oppspore nyere dokumenter om "Mari". Dersom hennes problemer vedvarte er det ikke utenkelig hun ble plassert på hjem for åndssvake⁷⁸, sterilisert eller lobotomert. I enkelte tilfeller var dette alt inspektrisene og Misjonen kunne gjøre for og "bedre" klientenes situasjon.

I sine rapporter kom inspektrisene innimellom med forespørsler og tanker om hvilke tiltak som kunne tas i de enkelte sakene. *"Kunne det ikke være en tanke å få ham inn på*

---

⁷⁶ Rapport 1950-tallet

⁷⁷ Hella, Vigdis. (09.05.2012) *Kampen som foreldrene tapte*. I: Telemarksavisa: http://www.lor.no/upload/files/lillegaarden_barnehjem_dag_3.pdf

⁷⁸ I følge Åndsvakeloven av 1881 skulle barn og unge med problembakgrunn stenges ute fra samfunnet ved å plasseres i fengselslignende institusjoner.

”Sagene skole”, for han er utvilsomt bedre enn han var”⁷⁹ og ”Kirsti” er en meget vanskelig pike, og hun burde kanskje mentalundersøkes”.⁸⁰ Disse spørsmålene kan være rettet til generalsekretæren, og i den sammenheng vitne om at det var generalsekretæren som satt med den utøvende, lovgivende og dømmende makt. Dette indikerer at inspektrisene først og fremst var passive observatører uten makt til å gjennomføre forandringer i behandlingsopplegget. På en annen side kan dette bety at inspektrisene hadde kontrollen, men at de i enkelte tilfeller hadde behov for å diskutere og rådføre seg med andre i Misjonen. Samtidig kan slike forespørsler også ha vært hypotetiske spørsmål som inspektrisen stilte seg selv om det videre arbeidet med klienten. Det kan også være en mulighet for at inspektrisen hadde nok annet å ta seg til, og at hun ikke hadde stor nok kapasitet på det aktuelle tidspunktet til å gjennomføre eventuelle endringer i behandlingsopplegget. Kanskje ville hun avvente og se hvordan situasjonen utviklet seg før hun tok et endelig standpunkt. Om dette var tilfellet kan dette vitne om at inspektrisen hadde et reflekterende perspektiv på utførelsen av sitt arbeide. Inspektrisenes reflekterende holdning skal jeg komme tilbake til i neste kapittel.

Til tross for at det i en del rapporter gis inntrykk av at inspektrisene fungerte som Misjonens overvåkningstjeneste, viser det øvrige materialet at inspektrisene var mye mer enn dette. Riktignok rapporterte de til generalsekretæren om sine besøk, og noen av disse rapportene var kalde og uengasjerende, men de var ikke kun distanserte observatører som ikke foretok seg noe. Selv om det blir galt å omtale inspektrisene som overvåkere bidrar dette til å nyansere bildet Pettersen gir av disse kvinnene. Dette viser at det ikke holder å trekke frem årsberetningene for å konkludere at inspektrisene hadde stor kontroll i enkeltsaker. Bildet er mer nyansert enn som så, og denne dimensjonen er viktig å få frem for å forstå inspektrisenes posisjon og handlingsrom.

2.2.3 Begrenset makt

Som vi har sett hadde inspektrisene innflytelse og autoritet innen sitt arbeidsfelt ovenfor både barnehjem og klientenes biologiske slekt, men denne var ikke ubegrenset. Her følger en rapport fra Øvregaard til generalsekretæren:

Bestyrerinnen på x skolehjem skrev til oss at der fra direktøren på skolehjemmene er kommet forespørsel om hvor mange av elevene som antas å komme inn under åndssvakeforsorgen, og hun antar at ”Pia” må komme inn under denne kategori. På den annen side mener hun at det ofte har hendt at når en debil pike blir sterilisert og får en lettere post, som hun kan klare uten vanske, kan det gå bra. Å anbringe ”Pia” under åndssvakeforsorgen tror jeg ikke er riktig.

---

⁷⁹ Rapport 1950-tallet.

⁸⁰ Rapport 1950-tallet.

Hun står ikke så lavt. Jeg er derimot helt enig med bestyrerinnen på x i at hun bør steriliseres. Før det er ordnet bør hun ikke flytte fra skolehjemmet. [...] jeg vil være takknemlig for om De vil be om at steriliseringen påskyndes.⁸¹

Her har hun tatt i bruk den autoritet som følger med inspektrisetittelen, og bestemt at ”Pia” skal steriliseres. Hun spør ikke generalsekretæren om hva han mener, og hun gir overhode ikke inntrykk av at generalsekretæren vil komme til å stå i mot henne på dette punktet. Men, det er tydelig at Øvregaard ikke bestemmer tempoet i når dette skal gjennomføres. Dette er utenfor hennes kontroll, og hun må derfor gå til sin overordnede for å påskynde prosessen.

Biologisk familie, samt fosterforeldre og fosterbarn brevvekslet ikke kun med inspektrisene. Jeg har funnet flere tilfeller der forespørsler som går under inspektrisenes ansvarsområder har blitt tatt direkte opp med generalsekretæren. I 1936 mottar generalsekretær Oscar Lyngstad et brev fra en kvinne som ønsker å ta på seg ansvaret som fostermor. Hun spør generalsekretæren om hun kan være en passende mor. Hvorfor gikk denne forespørselen til Lyngstad og ikke til inspektrise Smith? Noe liknende skjer også med Øvregaard og Lund. Øvregaard mottok et brev fra en klient om at hun ønsket seg bort fra sin fostermor.⁸² Dette ble ikke godtatt av inspektrisen. Noen år senere forsøker klienten igjen, men denne gangen blir forespørselen sendt direkte til generalsekretæren. Vedkommende ble etter dette tatt vekk fra sin fostermor. Når det gjelder økonomiske spørsmål ble det også ved flere anledninger referert til at inspektrisene skulle rådføre seg med generalsekretæren, og også i denne sammenheng ble det sendt direkte økonomiske forespørsler til generalsekretæren fra klientene. Hvordan kan vi tyde slike hendelser?

Dette viser oss at inspektrisenes makt innen barnevernsarbeidet var noe begrenset. Det faktum at generalsekretær Lyngstad overkjører Øvregaard ved å handle motsatt av hennes anbefalinger i forbindelse med klienten som ønsket seg bort fra fostermoren, gjør det tydelig at hennes autoritet på feltet ikke var skrevet i sten. I mange av brevene som er skrevet mellom fosterforeldre/biologiske/foreldre/taterbarn og inspektrisene er inspektrisene svært unnvikende. Mange av spørsmålene blir ikke besvart, og om de blir besvart er mange av dem lite konkrete og utfyllende. Kanskje førte inspektrisenes unnvikende oppførsel til slutt til at klientellet sendte brev direkte til generalsekretæren. Kanskje var det slik at noen av klientene hadde et snev av frykt kombinert med respekt for inspektrisen når de stod ansikt til ansikt, men så fort inspektrisen var reist var hennes maktposisjon pulverisert. Dette vitner om at deres posisjon utad, samt den tillitten de eventuelt hadde hatt, var noe svekket. På den annen

---

⁸¹ Notat 1940-tallet.

⁸² Brev 1950-tallet.

side, når det gjelder de økonomiske faktorene, er det viktig å trekke frem at inspektrisene ikke var ansvarlig for organisasjonens budsjetter. Det var derfor helt naturlig at de måtte rådføre seg med personene som hadde det økonomiske ansvaret, nemlig generalsekretærene.

Generalsekretærene foretok også inspeksjoner, både ved skolehjem og barnehjem, men også i fosterhjem. Hvorfor gjorde de dette når Misjonen hadde ansatt egne inspektriser til å ta seg av tilsynet? Hva sier dette om inspektrisens posisjon? Generalsekretærene var Misjonens høyeste instans, og derfor var det nok viktig å vise ansikt ved Misjonens mange barne- og skolehjem. Dette bidro til at de ansatte fikk et tettere bånd til organisasjonen og dermed sitt arbeide. Kanskje var dette også et stunt for å vise barna hvem som var sjefen. Samtidig kan det ha vært viktig for generalsekretærene å se med egne øyne hvordan det teoretiske foregikk i praksis.

Men, i fosterhjemmene var det ingen ansatte ved Misjonen, så hvorfor tok de på seg slike besøk? Og hvordan reagerte inspektrisene på dette? I de saksmappene jeg har gjennomgått har det ikke vært noe spesielle problemer ved de klientene generalsekretæren oppsøkte. Fosterforeldrene har heller ikke hatt sentrale posisjoner i Misjonens regionale foreninger. Deres inspeksjoner i fosterhjemmene ser ut til å ha vært et resultat av impulser og et behov for å være i kontakt med praksisfeltet, som en kontrast til tilværelsene på kontoret i hovedstaden. Samtidig kan noen av disse inspeksjonene ha vært et resultat av manglende personell. Når inspektrisen var på ferie, og andre mulige kandidater var opptatt måtte generalsekretæren ta på seg ansvaret. Generalsekretærene var pastorer, og det er derfor ikke veldig bemerkningsverdig at de hadde et behov for sosial kontakt med menneskene knyttet til Misjonens arbeid. Inspektrisene ga ikke uttrykk av at generalsekretærens inspeksjonspraksis førte til at hennes posisjon ble svekket. Men om vi ser slike besøk i et større bilde, kan dette forklare klientenes brevveksling med generalsekretærene. Indirekte kan disse besøkene ha bidratt til å svekke inspektrisens autoritet og kontroll. Samtidig er det viktig å få frem at generalsekretærene mottok brev også fra barn og fosterforeldre som han ikke hadde besøkt.

Frøken Lunds innflytelsesområder i arbeidet på slutten av 70-tallet og fram mot nedleggelsen i 1989, skilte seg noe ut i fra søster Øvregaards og fru Smiths. Dette henger tett sammen med de strukturelle forandringene i perioden. Ved å sammenlikne Lunds arbeidsoppgaver da hun trådte inn i stillingen i 1963, kontra det arbeidet hun gjorde i 1980, ser man at hennes kontroll- og innflytelsesområder krymper. Hun ble en konsulent i større grad enn inspektrise, ettersom sosialkontorene tok en større rolle enn tidligere. I tillegg tillegges diakon og kurator mer av arbeidet som opprinnelig tilhørte inspektrisen. Årsaken til dette kan være flere. Kanskje var det for mange saker å takle for en eldre person, Lund

begynte å bli gammel og hun var ofte sykemeldt. Kanskje indikerer dette at det ikke lenger var behov for inspektriser. Det siste kan legitimeres med at Lund selv mot slutten av perioden tar i bruk kuratortittelen parallelt med inspektrisetittelen. Det var på dette tidspunktet flere kuratorer ved Misjonen, hvorav én var av det mannlige kjønn.

Oppstod det konflikter mellom inspektrisene på den ene siden og Misjonen og klientellet på den andre? Det har ikke vært mulig å finne noe som tilsier at det har oppstått dype konflikter mellom generalsekretærene og inspektrisene når det gjaldt det utførte arbeidet. Det at generalsekretær Lyngstad bestemte seg for å handle i mot søster Øvregaards tidligere avgjørelse, i forbindelse med nytt fosterhjem for vedkommende som ønsket seg bort fra fostermoren, kunne utløst en dyp konflikt mellom de to. En slik konflikt er totalt fraværende i kildene. Mangel på konflikt kan tolkes i flere retninger. Enten vitner dette om enighet mellom partene, eller det kan være at den ene parten innordnet seg og ble underdanig. Det kan også være slik at Øvregaard protesterte mot generalsekretærens avgjørelse, men at dette ikke kommer frem i kildene. Jens-Lasse Agerup fremhever at inspektrisenes uttalelser stemmer overens med generalsekretærens uttalelser, og at dette indikerer at det var Misjonens ønsker og krav til barn og foreldre som ledet inspektrisenes arbeid.⁸³ Kanskje nettopp derfor er konflikter, i forhold til det utførte arbeidet, totalt fraværende i kildematerialet.

Frøken Lund pådro seg generalsekretær Vists sinne ved et tilfelle. Bakgrunnen for dette var at hun ignorerte hans ordre om å ta ut ferie i sommermånedene. For generalsekretæren var dette mest gunstig, ettersom tiden rundt jul var den mest krevende. Lund måtte derfor ta ut ferie før dette, ettersom hun hadde krav på ferie. I brevet til Lund skriver Vist følgende: *[...] det [er] lite positivt for arbeidsgiver at du ytterligere forskyver ferien. Når jeg så anmoder deg om å unngå at all ferie tas i vinterhalvåret, med et helt annet arbeidspress, er det vanskelig å unngå konflikt.*⁸⁴ Her er det tydelig at inspektrisen ikke respekterte Vists posisjon og anmodninger, og at hun følte at ingen skulle fortelle henne når hun skulle ta ferie. Dette forteller oss noe om inspektrisenes makt/avmakt som arbeidstaker i forhold til arbeidsleder, mer enn hennes makt/avmakt i forhold til saksfeltet hun skulle inspisere. Uansett viser denne hendelsen oss at konflikter kunne oppstå mellom arbeidsleder og arbeidstaker, inspektrise Lund var ikke redd for å gå sine egen veier.

Når det gjelder konflikter mellom barna og inspektrisene har Pettersen pekt på at dette var fraværende. Barna la ansvaret for sine kår på ansatte ved barnehjem og fosterforeldre.⁸⁵

---

⁸³ Agerup, Jens-Lasse. (1991): 150

⁸⁴ Brev 1980-tallet.

⁸⁵ Pettersen, Karen-Sofie. (2005): 194

Dette er en konklusjon jeg kan støtte opp under. Misjonen og inspektrisene var ikke en del av barnas daglige liv og de menneskene de forholdt seg til, og på denne måten slapp Misjonen unna barnas raseri, men dette snudde så fort barna ble voksne:

Jeg har et oppgjør med dem Frk Øvregaard. Og det vet De om. Jag har ingen ting til overs for det dere kaller misjonsarbeide, dertil har jeg høstet mang en bitter erfaring av disse gode gjerninger som Dere skryter av. Nei det går nok ikke an å behandle folk på den måten uten å måtte stå til rette for sine gjerninger. Hva slags rett hadde De til å sende meg på skolehjem? Blandt gatepiker og lovbrytere. De synes det var en passende plass å sende en ung uerfaren pike.⁸⁶

Kvinnen som skrev dette brevet var i midten av tyveårene, og tydeligvis svært bitter på søster Øvregaard. Hvordan inspektrisen reagerte på dette brevet er vanskelig å vite, ettersom det ikke foreligger noe skriftlig respons på brevet i Misjonens arkiver. Det er ikke utenkelig at dette brevet ikke ble besvart, og i så fall gir dette oss et bilde av inspektrisen som kynisk og kald. For henne var det kanskje naturlig å ikke verdige et slikt brev med svar, for vedkommende var tross alt ”arvelig belastet.” Inspektrisen satt med makten over flere slike skjebner.

2.3 Det religiøse kompasset

”Det er ikke mig som finner løsningen, det er Gud. [...] Et godt resultat blir det først når vi lar oss lede av Ham”⁸⁷

Sitatet ovenfor er hentet fra fru Smith og generalsekretær Lyngstad, og det illustrerer kjernen i Misjonens arbeid. De handlet på oppdrag av Gud, og legitimerte sine handlinger og valg ut i fra den kristne livsfilosofi. Salmeverset under, referert til i *På Hjemveien* av generalsekretær Ingvald Bjørnstad Carlsen, fremhever hvor viktig det var å finne støtte for arbeidet i kristendommen:

*Vår egen makt er intet verd,
vi var nok snart nedhugne (min kursiv).
Men en går frem i denne ferd,
For ham må all ting bugne.
Vil du hans navn få visst?
Han heter Jesus Krist,
Den høvding for Guds hær,
I ham kun frelse er.
Han merken skal beholde.⁸⁸*

---

⁸⁶ Brev 1950-tallet.

⁸⁷ Ukjent. (1937). *Efter 17 år blandt landeveiens barn.*

⁸⁸ Carlsen, I B. (1925). *En dag på kontoret*. I: *På Hjemveien*.

Uten Gud i ryggen hadde ikke arbeidet som Misjonens ansatte utførte hatt noe slagkraft. Det var Gud som gjorde dem sterke og ledet dem i arbeidet med det ”*meget vanskelige klientell*”.

Det kristne fundamentet er nevnt i så å si alle avsnitt og artikler som er skrevet om inspektrisene i medlemsbladet. Både generalsekretærene og andre anonyme skribenter, samt inspektrisene selv trekker frem kjærligheten for Gud. Det er spesielt under Smith og Øvregaards tjeneste dette er et fokus. Hvorfor var det viktig for Misjonen å fremheve dette perspektivet i sitt medlemsblad, hva ville de oppnå med dette? Det er vanskelig å si hva de ville oppnå, men det er tydelig at de ved å trekke frem det religiøse i sitt arbeide, legitimerte sin eksistens ved at de jobbet for høyere makter, og i den sammenheng skapte muligheter for å utvide sin virksomhet. Samtidig bidrog slike artikler til å skape et bilde utad av inspektrisene, og de andre ansatte, som spesielt kompetente på området, og dermed fikk de høyere autoritet. Det kan tenkes at det ikke ble tenkt strategisk omkring dette, kanskje var det religiøse her så hverdagslig og selvsagt at de vektla det ved hver anledning uten å tenke så mye over det.

Selv om det kristne budskapet kommer godt frem i de publiserte tidsskriftene, var dette mer skjult i brevvekslingen mellom inspektrisene og klientene, og også i deres rapporter. Det som stikker seg ut som direkte religiøse trykk fra inspektrisene var fokuset på konfirmasjon og viktigheten av denne. Inspektrisene ble i brevene ønsket velkommen til klientens konfirmasjoner, og dette var som oftest invitasjoner de takker ja til. Uten om dette ble det referert lite til kristendommen.

I sin hovedoppgave har Agerup systematisk trukket frem de mest brukte ordene inspektrisene tok i bruk i sine rapporter og brev for å beskrive tilfredshet og misnøye med barnas oppførsel.⁸⁹ Det ble gjentatte ganger oppfordret til at barna skulle være arbeidsomme, kjekke, rolige, lydige og arbeidsomme, i kontrast til å være late, løgnaktige, tyvaktig, slemme og vanskelige. Disse ordene kan sies å være koblet til de kristne dyder. I tillegg til dette var en bofast livsstil synonymt med den kristne lære i Misjonens øyne, samtidig som et omstreifende liv var synonymt med hedendom. Ved å tvinge tatere inn i hus hadde Misjonen handlet i tråd med religionen. Slik sett var det religiøse implementert i inspektrisenes arbeid med barna. Men, det var absolutt ikke slik at inspektrisene refererte til vers i bibelen, og avsluttet hvert brev med ”la gud være med deg”, eller ”amen”.

Med tanke på fokuset det religiøse har fått i medlemsbladet er det noe underlig at dette ikke i like stor grad ble videreført i praksis. Samtidig støtter dette opp under teorien om at

---

⁸⁹ Agerup, Jens-Lasse. (1991): 152

Misjonen gjennom sine årsberetninger og medlemsbladet hadde et behov for å legitimere sin eksistens og bygge ut sin autoritet på området ovenfor myndighetene og organisasjonens medlemmer, og derfor ble dette fremhevet gjennom disse mediene og ikke i like stor grad i arbeidet.

Kanskje er det slik at de manglende konfliktene mellom inspektriser og generalsekretærer kan forklares ut i fra et slikt kristent perspektiv. Alle var innforstått med at Gud var den øverste sjef og at de alle arbeidet på oppdrag fra han. De hadde alle de samme retningslinjene og forståelse av hva dette arbeidet innebar. Inspektrisenes standpunkter stemte derfor overens med Misjonens. Og gjorde de ikke det, så lærte religionen dem at de som kvinner skulle være lydige overfor overordnede mannlige ledere. Det viktigste var at barna ble omvendt, og selv om dette var et vanskelig arbeid ga det stor glede da målene var nådd. Slik beskriver Smith sin solskinnshistorie om en jente på ti år: *”Hendes siste ord var: «Kom, Jesus, » og med et lyst smil sovnet hun ind”*.⁹⁰

Kunne det religiøse oppdraget komme i veien for barnas beste? Hva var egentlig barnas beste i inspektrisenes øyne? Agerup påpeker at inspektrisene i sine rapporter kommenterte barnas oppførsel og evner hyppigere enn trivsel og forholdene i fosterhjemmet.⁹¹ Det følgende eksempelet bekrefter dette: Øvregaard forteller om sitt besøk i et fosterhjem der en jente på seks år spontant uttrykker, *”Jeg vil aldri se mamma og pappa mer, pappa kjøper bare brennevin, men det gjør aldri far og mor”*.⁹² Øvregaard forteller videre at *”Dette var barnets spontane reaksjon da hun trodde at jeg kom for å hente henne. Jeg fikk det aller beste inntrykk både av hjemmet og familien”*. I rapportens første del informerer Øvregaard at *”jenta var tidligere svert nervøs og skvetten, men [hun] var påtagelig roligere nu”*. Her kan vi se en motsigelse i det inspektrisen forteller. Den reaksjonen som denne seks år gamle jenta kom med kan ha vært et uttrykk for nettopp nervøsitet og redsel. En frykt for å bli fjernet fra nok en familie. Reaksjonen kan også ha vært et uttrykk for at jenta visste hva som måtte sies for å få gode skussmål av inspektrisen. Muligheten for at dette var formuleringer inspektrisene nærmest ba om, eller la i munnen på barna er stor. Dette eksemplet støtter opp under Agerups funn, ved at søster Øvregaard kun fokuserte på barnets oppførsel. At barnet ikke ville se sin mamma og pappa igjen, betød nok for Øvregaard at hun hadde lykket i arbeidet med å avvende jenta med sin omstreifende fortid, og ført henne videre på den rette vei. I tillegg ble avholdenhet sett på som særdeles god

---

⁹⁰ Smith, Helga. (1930) *Klara*. I: På Hjemveien.

⁹¹ Agerup, Jens-Lasse. (1991): 152

⁹² Rapport 1950-tallet.

kristen oppførsel, og det faktum at jenta tar avstand fra dette i en så tidlig alder fortale nok Øvregaard at jenta hadde det bra. For inspektrisene var nok det religiøse oppdraget synonymt med barnas beste, og ut i fra et slikt perspektiv er det ingen grunn til å påstå at inspektrisene lot det misjonerende engasjementet gå på bekostning av barnets beste.

Innledningsvis refererte jeg til sosionom Laila Granli Aamodt som argumenterer for at *”[hjelperen] I en iver etter å vise medmenneskelighet, kan [...] bli ukritisk i sitt personlige nærvær og dermed oppleves som invaderende og sentimental. I et slikt tilfelle er yrkesutøverens oppmerksomheten mer rettet mot egne følelser enn mot klientens”*.⁹³ Overført til inspektrisene og deres misjonerende oppdrag, vil dette si at inspektrisenes iver etter å utføre et religiøst kall, kunne føre til at de selv ble ukritiske til eget personlige nærvær og arbeid, og dermed stenge dørene for å se situasjoner fra et bredere perspektiv. Kanskje var dette tilfellet i saken nevnt ovenfor.

Inspektrisene var religiøse mennesker, men allikevel handlet de i enkelte tilfeller motsatt av hva man skulle forvente av dem, med tanke på en slik religiøs bakgrunn. Lund mottar på 70-tallet et brev fra en bekymret mor. Hun frykter at hennes to døtre har inngått et kjærlighetsforhold, og hun ønsker at Lund skal finne et fosterhjem til den ene som er 15 år gammel. Lunds respons er rolig og uten religiøse undertoner:

Du sier du frykter at ”Aina” og ”Hilde” er blitt for glad i hverandre. Personlig tror jeg du skal prøve å ta dette litt med ro foreløpig. Det hender nok at piker så vel som gutter i en viss alder kan utvikle slike følelser for hverandre. Særlig i perioder hvor de føler at mye annet rundt dem er vanskelig. Jeg tror nok at de om en stund vil finne seg en gutt og forelske seg, og da er nok alt dette over.⁹⁴

Lunds respons er rolig, og vitner ikke bare om en kvinne som vet mye om barn og unges psykologiske tankegang, men også om en tolerant kvinne. På 70-tallet ville nok mange flyttet jord og helvete for å skille to personer som var anklaget for homofili, og incest! Noen vil kanskje si at hun handlet mot sitt religiøse standpunkt, ettersom homofili ble sterkt slått ned på i samtiden, av både kristne, ateister og andre trosretninger. Andre vil kunne snu på dette og si at hun nettopp handlet kristent ved at hun tolererte disse tendensene i en begrenset periode, og unngikk å splitte en familie. Hvordan Lund reflekterte rundt dette valget er vanskelig å vite, og det kan ha vært flere faktorer som avgjorde hennes reaksjon. Kanskje hadde hun opplevd lignende før og hadde derfor tiltro til egne erfaringer, det var behov for flere bevis før hun eventuelt ville fjerne barnet fra hjemmet, samtidig kan det ha vært slik at inspektrisen rett og slett ikke hadde tid til å ta seg av saken og at det var andre saker som hastet mer.

---

⁹³Aamodt, Laila Granli. (2003): 156

⁹⁴ Brev 1970-tallet.

2.4 Oppsummering

Ovenfor har jeg studert inspektrisenes kvalifikasjoner, deres makt og kontroll i arbeidet, samt det religiøse fundamentet i deres arbeid for å kunne svare på hvorvidt inspektrisen var misjonerende nikkedukker eller ikke.

Inspektrisen ble ansatt på bakgrunn av deres utdanning, tidligere erfaringer og religiøse ståsted. Selv om stillingen var reservert for kvinner, måtte det mer til for å få jobben som inspektrise. Gjennom utdanning, erfaring og religiøs forankring oppnådde kvinnene en status innad i Misjonen, og utad blant klienter og foreningens medlemmer, som eksperter spesielt egnet til å håndtere barnevernsspørsmålet.

Karen-Sofie Pettersens antagelse om inspektrisenes store kontroll i håndteringen av enkeltsaker, ble satt under lupen, for å diskutere hvorvidt inspektrisen hadde kontroll eller ikke. Ved å gjennomgå ansettelsesvilkårene og kvalifikasjonene, de overvåkende tendensene i inspektrisenes handlinger, deres forhold til generalsekretærer og klienter i et autoritetsperspektiv, samt bruken av deres kunnskaper i medlemsbladet ble Pettersens antagelse nyansert. Riktignok var inspektrisen sterke, myndige og verdifulle kvinner for Misjonen, med kvalifisert kompetanse innen sitt arbeidsfelt, noe som kommer frem i blant annet *På Hjemveien* og i saksmappene. Men, deres kontroll over løsningene i klientsakene var ikke ubegrenset. Brevene sendt direkte til generalsekretærene fra klientene, og de påfølgende avgjørelsene tatt av generalsekretærene, viser at inspektrisen falt i skyggen i enkelte avgjørelsesprosesser, og at deres autoritetsområde ikke var ubegrenset.

Til tross for at enkelte av inspektrisenes handlinger gir et bilde av en yrkesgruppe uten innflytelse, og som kun var Misjonens øyne og øre blir det feil å omtale disse kvinnene som overvåkere. Disse hendelsene kan ha helt andre årsaksforklaringer. De var ikke statiske nikkedukker som ble dirigert rundt til enhver tid, men yrkesutøvere med stolthet og tiltro til det arbeidet de utførte. I det store bildet fremtrer inspektrisen som selvstendige kvinner med makt både utad og innad i Misjonen. Barnearbeidet var deres domene, og de hadde definitiv stor kontroll på dette området, men de var underordnet generalsekretæren og i kraft av dette måtte de nødvendigvis også ta et skritt tilbake og godta de forandringer som ble gjort uten deres samtykke.

Det religiøse var viktig for inspektrisen. Deres gjentatte bruk av Gud som legitimering for sitt arbeide i *På Hjemveien*, viser oss at deres arbeid i Misjonen var et religiøst kall. Det var Gud som fant løsningen og som var den ”omskapende makt”. Deres mål var å omvende taterne og gi dem et god kristent liv, et liv som ville føre dem til himmelriket.

Dette kristne budskapet kom indirekte fram i det praktiske arbeidet ved at kristne dyder og verdier ble vektlagt i stor grad. Til tross for det meget sterke kristne bakteppet opptrådte ikke inspektrisene, med Pettersens ord, som pertentlige og inhumane kjerringer.⁹⁵ Lunds håndtering av Hilde og Aina viser at hun tok selvstendige avgjørelser og forsøkte å se hendelser fra ulike perspektiver.

Kort oppsummert vil jeg hevde at inspektrisene var misjonærer, men ikke nikkedukker. Det religiøse budskapet var viktig for alle tre inspektriser, og deres arbeid hadde et fundament i kristendommen samtidig som de forkynte de kristne verdier og dyder. Allerede fra ansettelsestidspunktet unngikk inspektrisene en posisjon som utelukkende nikkedukke i Misjonen. Gjennom de nødvendige kvalifikasjonene som utdanning og erfaring viste Misjonen at de var på utkikk etter kvinner med tydelig og selvstendig røst. De tilbragte mange dager i året på reisefot, og måtte i denne sammenheng ta selvstendige valg. Den direkte kontakten med Misjonens ledelse var minimal på slike reiser, i hvert fall før telefon ble allemannseie.

Selv om de ikke var nikkedukker, var deres kontroll ikke uten begrensinger. Inspektrisen hadde mer direkte kontroll og makt ute i felten, enn når hun satt på kontoret i Oslo. Når inspektrisene ikke var tilstede hos klientene kunne klientene for eksempel finne på å sende forespørsler direkte til generalsekretæren, noe som gir et bilde av svekkelse av inspektrisenes autoritet og tillitt.

---

⁹⁵ Pettersen, Karen-Sofie. (2005): 50-51

3. Byråkratene versus mødrene

I dette kapitlet vil jeg som en fortsettelse av diskusjonen i forrige kapittel se nærmere på inspektrisenes følelsesmessige tilknytting til sine klienter, kontra de byråkratiske aspektene ved arbeidet. Hvordan forholdt de seg til disse to sfærene? Inspektrisene kunne følge en klient fra dens første barnesteg, gjennom konfirmasjonen og videre i det voksne liv. Gjennom disse årene bidro de med veiledning og råd til både foreldre og barn, inspektrisene kom på besøk og brevvekslet forholdsvis jevnlige med barna og deres foreldre. Kontakten med fosterhjem og fosterbarn var stor, og ut i fra dette er det naturlig å tenke at inspektrisene følte et sterkt bånd, et moderlig bånd, til disse barna. Men, var dette tilfellet? Så inspektrisene på disse barna med et moderlig omsorgsblikk? Var inspektrisene genuint opptatt av og følelsesmessig knyttet til sine klienters vel og ve, eller var følelser et redskap for å oppnå de resultater man ønsket?

Pettersen ser den vennskapelige etablering, mellom Misjonens representanter og klientellet, som et redskap for å komme tettere inn på klientellet.⁹⁶ Sintef-forsker og førsteamanuensis ved institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU, Ulla Forseth, påpeker at følelser som et redskap i jobben på mange måter er usynlig, og dermed ikke så opplagt å ta fatt i.⁹⁷ Her skal jeg allikevel forsøke å trekke frem et bilde av de emosjonelle faktorene i inspektrisenes arbeid. Emosjonelt arbeid er et relativt nytt begrep, og det er gjort lite forskning på dette feltet. Det emosjonelle aspektet ved inspektrisstillingen vil bli studert parallelt med arbeidets byråkratiske karakter. I den sammenheng lurer jeg på om det byråkratiske aspektet ved arbeidet ble prioritert i større grad enn det menneskelige? Og ble arbeidet utført uten refleksjon, nærmest på autopilot?

3.1 Moderlig omsorg, eller kynisk spill?

3.1.1 Skrivemaskinens byråkratiske farer

La oss starte med brevkorrespondansen mellom inspektrisene og fosterhjemmene for å kartlegge det emosjonelle landskapet i arbeidet.

Her følger et utdrag av et brev skrevet av søster Øvregaard til et fosterforelderpar på 1940-tallet: *Det var veldig trist å høre at "Lillian" er dårlig. [...] Og fryktelig vondt for dere*

---

⁹⁶ Pettersen, Karen-Sofie. (2005): 208

⁹⁷ Aakervik, Anne-Lise. (2002). *Med hjertet på rett sted*. I: <http://gemini.no/2002/04/med-hjertet-pa-rett-sted/>

*er dette selvfølgelig, med det samme dere får barnet i huset så blir det sykdom så jeg er ordentlig bedrøvet for det, men den slags er man ikke herre over.*⁹⁸

Foruten at innholdet i brevet ovenfor gir uttrykk for en empatisk og varm inspektrise, var det også maskinskrevet. Skrivemaskin kan kobles til de byråkratiske rammene for arbeidet. Etersom brevet er skrevet på maskin var det derfor mest sannsynlig skrevet da inspektrisen var tilstede på kontoret i Oslo. Så å si alle brev forfattet av inspektrisene var skrevet på skrivemaskin. Inspektrisene gjennomførte over 160 besøk i løpet av ett år.⁹⁹ Det betød at de hadde mange brev å besvare da de først var i Holbergsgate 5. Faren med et slikt system er masseproduksjon av et og samme brev ved at brevene fort kan få standardisert form/innhold. I slike tilfeller blir alle saker like, og saksbehandleren mest opptatt av å fullføre arbeidet i henhold til de byråkratiske tidsrammene. Dette skaper distanse mellom klient og hjelper. Ut i fra de saksmappene jeg har undersøkt, var alle brev likevel forfattet med de individuelle sakene i tankene. Dette indikerer at inspektrisene satte seg inn i hver og en sak, og svarte personlig på hvert enkelt brev.

En annen fare ved at inspektrisene fikk såpass mange brev å besvare på en og samme gang var at brevene kunne bli korte, rotete og lite presise. Utdraget ovenfor er litt rotete ved at det inneholder flere skrivefeil, noe som kan gi inntrykk av en enten veldig travel, eller uengasjert inspektrise. Kanskje var det en kombinasjon av dette. I tillegg kan slike skrivefeil forklares med manglende rettskrivningskompetanse, samt vansker med å beherske en skrivemaskin. I noen av rapportene, og også i kopier av brev, har inspektrise Øvregaard fargelagt med blyant inni bokstavene o, g, b og a. Dette kan vitne om at inspektrisen kjedet seg, eller at hun likte å skrible når hun satt i telefonen. Skrivefeil finner vi igjen hos alle tre inspektriser. Dette på sin side indikerer at inspektrisene ble preget av de byråkratiske tidsrammene, og at kvantitet ble prioritert over kvalitet.

Pettersen påpeker at uansett hvor travel hverdagen var for inspektrisene med mye reising, fant de alltid anledning til å skrive brev.¹⁰⁰ Hun gir her inntrykk av at inspektrisene hadde emosjonell tilknytting til barna ved at de alltid prioriterte brevvekslingen. Et slikt inntrykk forsterkes ved at hun omtaler inspektrisene som imøtekommende, tilgjengelige og sterkt engasjerte.¹⁰¹ Riktignok var brevvekslingen mellom inspektrisene og klientellet omfattende, men jeg ser det nødvendig å justere Pettersens påstand i noe grad. For det første hadde ikke inspektrisene alltid anledning til å produsere brev, de var mye på reise og brev

---

⁹⁸ Brev 1940-tallet.

⁹⁹ Agerup, Jens-Lasse. (1991): 148

¹⁰⁰ Pettersen, Karen-Sofie. (2005): 198

¹⁰¹ Ibid: 196-197

skrev de på kontoret. I tillegg var det i enkelte tilfeller slik at det kunne gå opp til flere år før inspektrisene skrev brev til en klient. Det var også et gjennomgående tema at brev ikke ble besvart raskt nok, eller i det hele tatt. Om dette var fordi inspektrisen oppfattet klienten som ”utenfor fare”, eller om hun var for travel eller rett og slett unngikk å bry seg mer enn hun absolutt måtte, er vanskelig å vite. Det kan også være andre faktorer som forklarer dette, som for eksempel forsvunnet post.

Pettersen trekker også frem brevenes dobbelthet ved å referere til de byråkratiske trekkene ved brevene på den ene side, samtidig som hun påpeker korrespondansens personlige karakter på den annen side.¹⁰² Brevene var produsert innenfor rammene av byråkratiske strukturer ved at de alle var maskinskrevne og forsiktig arkivert i hver klients saksmappe. Brevene forfattet av inspektrisene, i motsetning til de skrevet av barna, etterlot ingen personlige spor i form av tegninger, dekorer eller bilder. Kontrasten er stor tatt brevenes innhold i betraktning. I brevene fremstod inspektrisene som noe langt mer enn representanter for en byråkratisk organisasjon.¹⁰³ De la ut om personlige opplevelser, tanker og verdier.

3.1.2 Personlig korrespondanse

Et av kjennetegnene ved personlige brev er at forfatteren henvender seg til en kjent mottaker. Derfor kan brevsjangeren gi et inntrykk av at inspektrisene hadde et nærmere forhold til klientene enn hva som faktisk var tilfelle.¹⁰⁴ Omstendighetene for brevkorrespondansen gjorde at klientene la vekt på inspektrisens fortolkninger. De gikk inn for å skrive det inspektrisen ville lese, og hadde et håp om at dette ville bidra til flere goder fra inspektrisens side, hevder Pettersen.

Det var også slik at inspektrisene skrev om enkelte hendelser for å oppnå ønsket oppførsel av klienten: *Så var jeg i teateret en aften og så Sigrid Undsets ”Husfrue” har du lest den boken? Hvis ikke skulle du låne den i biblioteket og lese den, for den er fin. [...] det var en stor opplevelse å se stykket på scenen. Det er ikke så ofte jeg har anledning til å gå på teater.*¹⁰⁵ På denne tiden var det viktig for inspektrisene å sikre at jentene fikk husmorskoleutdanning, og ble gift, fikk barn og eget hus. Kristin Lavransdatter får i boken *Husfrue*, mann, barn og hus som hun skal stelle for. Å referere til denne boken var kanskje et forsøk på å implementere husmorsideologien ovenfor klienten. Ofte var det også slik at inspektrisene direkte refererte til hva som var forventet av en dydig og veloppdratt pike. Og

---

¹⁰² Ibid: 195

¹⁰³ Ibid

¹⁰⁴ Ibid: 190

¹⁰⁵ Brev 1960-tallet.

ved flere av inspeksjonene satt inspektrisene seg ned med jentene og drøftet deres videre vei i livet. Det var ikke få ganger inspektrise Smith, Øvregaard og Lund overtalte taterjentene til å gå husmorskole, eller bli barnepasser og husholderske.

Her ser vi at korrespondansen og møtene får karakter av et slags maktspill. Pettersen har i sin NOVA-rapport omtalt dette forholdet i et forhandlingsperspektiv, der det til en hver tid foregikk forhandlinger mellom Misjonens representanter og taterne. Men, er det nok å forklare alle gode ord og meningsutvekslinger med at de spilte et spill med hverandre? Var inspektrisenes omsorgsfulle og kjærlige uttrykk i brevene kun et skuespill? For å svare på dette må vi trekke inn andre kilder, som rapporter og artikler.

Gjennom flere av brevene, og i samtlige artikler, får man fort inntrykk av at inspektrisene var personlig knyttet til klientene. I artikkelen ”Klara” i *På Hjemveien*, en tre sider lang skjønnlitterær tekst forfattet av Smith selv, står det at Smith under deltakelse i Klaras begravelse ”fikk en plutselig trang til at frembære en takk til dette hjem, i hvis lave stuer en av vore smaa hadde faat utfolde sig i en kjærlighet”.¹⁰⁶ I en artikkel noen år senere står det om fru Smith at det var ”somme tider vanskelig å skille person og stilling”.¹⁰⁷ En slik beskrivelse av inspektrisen indikerer at hun var sin stilling, og stillingen var henne. De gode ordene som kommer frem i brevene blir i et slik perspektiv uttrykk for ekte følelser. Arbeidet omtales som svært personlig, og ”man [kunne] naturligvis ikke slutte”.¹⁰⁸ Også Øvregaard har vansker med å trekke seg helt tilbake etter sin avgang i stillingen. I et brev til en jente hun har fulgt i 15 år skriver hun følgende: *men du skjønner jeg er blitt så glade i dere barna mine at det er fryktelig vanskelig å gi opp, så litt kontakt får vi tross alt ha du.*¹⁰⁹ Om kontakten ble opprettholdt er vanskelig å vite, disse brevene er i hvert fall ikke oppbevart i arkivet. Inspektrisene omtalte ved flere anledninger klientene som ”barna mine”. Og i *På hjemveien* uttalte forfatteren av artikkelen følgende: *Ved sitt elskverdige vesen og varme hjertelag vant hun snart barnas hengivenhet og fosterhjemmets tillit. Det er også hemmeligheten med at det vanskelige men dog nødvendige arbeid med omplantning av barn i nytt miljø har kunnet gå så godt i alle disse år.*¹¹⁰ Slike utspill er med på å gi et bilde av emosjonelt tilstedeværende kvinner, men varme morshjerter. Det er viktig å ha i bakhodet at disse utsagnene hører hjemme i medlemsbladet *På Hjemveien*, og at artiklene ble skrevet for å spre Misjonens budskap og arbeid som noe positivt.

---

¹⁰⁶ Smith, Helga. (1930)

¹⁰⁷ Ukjent. (1937). *Efter 17 år blandt landeveiens barn.*

¹⁰⁸ Ibid

¹⁰⁹ Brev 1960-tallet.

¹¹⁰ Ukjent. (1937). *Efter 17 år blandt landeveiens barn.*

Som en kontrast til de varme og gode ordene inspektrisene tok i bruk i brev og artikler, finner vi rapportene. Øvregaards og Lunds rapporter var svært kalde og distanserte. Men, dette kan i likhet med brevene ha noe med sjangeren å gjøre. Rapporter er gjerne svært korte, konkrete og faktaorienterte. Jeg har ikke lyktes å finne noen rapporter skrevet av Smith, så jeg kan ikke annet enn anta at det samme gjaldt for henne.

Inspeksjonene og de bånd man knyttet til både barn og foreldre ved hjemmebesøkene vil være nyttig å ta en nærmere titt på. Inspektrisene tilbragte mange dager av året utenfor Holbergsgate. De forholdt seg til mange mennesker, både klienter og ansatte i kommunen, men også klientenes fosterforeldre og biologiske foreldre. Det hente ved flere anledninger at inspektrisene Øvregaard og Smith ble losjert inn i de hjemmene de foretok inspeksjon. Dette var nok snarere unntaket enn normen, men det var nødvendig når besøkene befant seg i avsidesliggende strøk. I de tilfellene de bodde sammen med familiene spiste de alle måltider sammen med dem, og fikk også anledning til å ta et dypere blikk inn i familien (hvor sannferdig bilde de fikk er en annen sak). Brevene gir et bilde av at enkelte besøk bidro til å skaffe inspektrisene gode bekjentskaper. Formuleringer som *”Leve vel da Ester, hilsen fra oss alle”*¹¹¹ og *”Eg er så gla i deg tante,”*¹¹² og andre vennlige gester gir på den ene siden et bilde av sunne, gode og kjærlige relasjoner. Fosterforeldre sendte alt fra mat og bilder av barna med posten. Barna sendte tegninger og etterspurte fotografier av ”tante”: *Du tante, har du eit bilde av deg, som eg kunne få, og sette i fotoalbummen min, det ville vere fint.*¹¹³ Inspektrisene var like varme i sine brev: *tenker mye på dere der oppe.*¹¹⁴ På den annen side kan formuleringer som ”tante” ha vært en fast tiltalemåte, slik ”frøken” lenge var i småskolen. I slik sammenheng behøver ikke dette nødvendigvis å bety at bruken av ”tante” var ensbetydende med følelsesmessig nærhet.

3.1.3 Mål-middel

Som en kontrast til dette igjen finner jeg den avtroppende Øvregaards manglende ”adjø”, med et fosterforeldrepar hun har fulgt siden midten av 40-tallet, svært rart. Dette viser igjen konturene av et kynisk spill. Hun gikk vekk fra stilingen i mai 1963, og så sent som i mai 1965 får generalsekretæren et brev fra fostermor som lurer på om Øvregaard har sluttet. Dersom inspektrisen hadde vært følelsesmessig knyttet til denne familien ville hun nok ha skrevet et brev til dem og forklart situasjonen?

---

¹¹¹ Brev 1950-tallet

¹¹² Brev 1950-tallet

¹¹³ Brev 1960-tallet

¹¹⁴ Brev 1950-tallet

Mål-middelmodellen kan være nyttig å ta i bruk for å få klarhet i de emosjonelle sidene ved arbeidet. Modellen viser hvordan mål og middel kongruerer, og hvordan ulike anvendelser/prioriteringer av midlene kan føre til oppnåelse av målene. For eksempel er det mulig å se på midlene med et utilitaristisk blikk, der målet helliger middelet. Overført til inspektrisene, vil et slik utilitaristisk perspektiv være at det var viktigere å få bukt med omstreifertilværelsen (målet), enn hvordan dette ble oppnådd (middelet). Kan det ha vært slik at inspektrisene fremstilte seg selv som gode, kjærlige og trygge mennesker ovenfor klientene for å oppnå de resultater man ønsket, og om følelsene var ekte eller ikke betød ikke så mye? Å nå målet var kanskje viktigere enn hvordan man kom dit? Gjennom et mål-middelperspektiv kan inspektrisenes tilsynelatende nære forhold med fosterforeldrene ses på som en måte å forhindre frafall i antall fosterforeldre. Dersom fosterforeldrene følte seg som en del av et større system, et system som ble personliggjort gjennom inspektrisene, var sjansen for at de ville stå løpet ut mye større. Inspektrisene kan ha tatt på seg en slags venninnekarakter ovenfor fostermoren og jattet med i brev for å sikre at barnet kunne få bli i hjemmet frem til voksen alder. Det samme kan sies om de tilfellene der inspektrisene oppfordret taterbarna, som gjentatte ganger hadde uttrykt misnøye med barnehjem og fosterforeldre, til å være gode og lydige barn. Slike brev ble ofte signert med "tante Ester". Problembarn i fosterhjem førte til mer arbeid for inspektrisene, ved at de måtte bruke mer tid på å veilede foreldre og barn, og i tilfeller dette ikke fungerte førte dette til omplassering enten i et nytt fosterhjem eller ved barnehjem. Vegringen mot ekstra arbeid kom muligens i veien for barnets beste, og i så fall tyder dette på at inspektrisen var kald og kynisk i utførelsen av sitt arbeide.

3.1.4 Overgrep, engasjement og følelser

Avsløringer om forsømmelser, misbruk og overgrep blant Misjonens barne- og fosterhjem som har kommet frem i senere tid, ved at taterne selv har fått anledning til å fortelle om sine oppvekstvilkår, bidrar til å justere bildet av inspektrisene som omsorgsfulle morsskikkelser med barnas beste i sikte. Innledningsvis ble egenskaper som å være trofast, vise kjærlighet, verne og å beskytte tillagt en person moderlig omsorg. Dersom inspektrisene har vært klar over de overgrep som fant sted, og valgte å overse slike forhold, bryter dette med den beskyttende dimensjonen av moderlig omsorg. Anne Berit Sandvik henviser til slike funn i sin avhandling. I hennes eksempel besøker en klients søster inspektrisen ved hovedkvarteret. Hun informerer om at hennes søster har blitt offer for barnearbeid og vold. Inspektrisen svar var

følgende: *Vi er så glade over at noen vil ha dem.*¹¹⁵ I dette tilfellet overså inspektrisen barnets dårlige oppvekstforhold. Denne avvisningen kan betegnes som fravær av anerkjennelse. Den tyske filosofen Axel Honneth har påpekt at slike handlemåter lett resulterer i krenkelse, ydmykhet og neglisjering av klienten ved at han er fysisk observert, men usynlig sosialt.¹¹⁶ Inspektrisen anerkjente barnet ved å lese og skrive brev, men usynliggjorde barnet ved å ikke anerkjenne barnets menneskelige rettigheter og behov.

I de saksdokumentene jeg gjennomgikk fant jeg ikke antydninger til at forhold av slik art ble skjøvet under en stol av inspektrisen. Snarere tvert i mot. I løpet av noen få år på 1960-tallet reiste Øvregaard på så mange som fire besøk til en og samme klient. Bakgrunnen for dette var bekymringen for at fosterfar drev med vold, og misnøyen med hans forhold til alkohol. Inspektrisen kom to ganger med oppfordring til fosterfar om at han måtte slutte å drikke dersom han ville beholde jenta, og hun hadde kontakt med mennesker i nærmiljøet som sikret henne informasjon om forholdet. Dette indikerer at inspektrisen engasjerte seg i klientens sak. Av brevene kommer det frem at forholdene bedret seg.

Ser vi saken ovenfor i sammenheng med inspektrisenes utdannelse innen henholdsvis lærer, sykepleie og barnevern, yrker assosiert med både omsorgsfull adferd og holdning, er det nærliggende å forstå inspektrisenes handlinger innenfor rammene moderlig omsorg.

De saksdokumentene jeg har undersøkt er kun en liten brøkdel av arkivet, og selv om mine funn går mot Sandviks betyr ikke dette at inspektrisen alltid inntok en aktiv posisjon i tilfeller der misbruk og vold forekom. Dette viser oss heller det at inspektrisen var inkonsekvente i sine håndtering av saker. Klientene ble forskjellsbehandlet, noen saker ble tatt hånd om mens andre ble oversett. Det er tydelig at de hadde sine favoritter blant så vel fosterbarn som fosterforeldre, og at de investerte mer i noen enn andre. I noen brev skrev inspektrisen at de håpet å kunne ta en tur til klientene om ikke så lenge, mens i andre tilfeller var saken en helt annen: hun var villig til å reise, *”hvis det [var] nødvendig”*.¹¹⁷ Den lange reiseveien kan også ha hatt noe å si for engasjementnivået. Det var muligens slik at klienter i nærregionen ble oftere besøkt enn de som bodde lengre unna.

Dette er interessant i seg selv, og forteller oss noe om de emosjonelle aspektene ved arbeidet. På en side kan vi se forskjellsbehandlingen som uttrykk for genuine følelsesmessige tilknytninger ved at inspektrisen fikk bedre forhold til enkelte. Alle mennesker er slik at vi får bedre kjemi med noen enn andre, og at vi dermed føler oss sterkere knyttet til disse

---

¹¹⁵ Sandvik, Anne Berit. (1999): 342

¹¹⁶ Britta, Nørgaard.(2005): 64

¹¹⁷ Brev 1940-tallet

menneskene. På en annen side kan denne forskjellsbehandlingen ha vært et uttrykk for inspektrisenes utvelgingsmentalitet. Med dette mener jeg at de så enkelte klienter mer gunstig å arbeide med enn andre, og at det ville være bortkastet ressurser å investere tid på klienter som ikke hadde, i deres øyne, de forutsetninger som krevdes for å få et bedre liv. I denne sammenheng var følelsene et redskap, og disse skulle distribueres på en effektiv måte for å nå det overordnede målet som dreide seg om fornorskning og avskaffelse av omstreiferne.

Dersom inspektrisene hadde et distansert og redskapsbasert syn på anvendelsen av følelser i sitt arbeide, kan vi si at dette var forenelig med et godt sosialt arbeid og moderlig omsorg? I følge Senter for omsorgsforskning må vi skille mellom omsorgsfull holdning, adferd og arbeid.¹¹⁸ Man kan gi hjelp uten eksplisitt å vise en omsorgsfull holdning. Så lenge arbeidet blir utført og adferden tilpasset målet trenger ikke yrkesutøveren å ha en omsorgsfull holdning til de hun arbeider med. Ut i fra et slikt perspektiv kan de følelsesmessige sporene vi finner i brevene forklares som en omsorgsfull adferd, snarere enn holdning, for å nå arbeidets mål. Altså var følelsene et verktøy for å manipulere og styre resultatet av situasjonen. Et dårlig arbeid var det først når adferden ikke var tilpasset behandlingssituasjonen, for eksempel de gangene de overså ulike former for overtramp og misbruk i hjemmene.

Anvendelse av følelser som arbeidsverktøy behøver nødvendigvis ikke å bety at inspektrisene ikke var glade i sine klienter. Rapporter og brev som forteller om det vi nå i dag vil se på som kyniske og forferdelige hendelser, som for eksempel inspektrisenes aktive rolle i prosessen av fjerningen av et nyfødt barn fra sin biologiske mor, var på den tiden og i inspektrisenes øyne en kjærlig handling, ettersom de forhindrede mødrene å havne enda dypere i ulykka, og barnet fikk muligheten til en god oppvekst.

3.1.5 Økende byråkratisering

Lund skiller seg i denne sammenheng ut i fra sine to forgjengere. Hennes arbeid gikk mer og mer fra å være et feltarbeid til et kontorarbeid. *"Det [ble] så altfor liten tid til å komme rundt til de forskjellige steder[...]"*.¹¹⁹ Brevene fra 60- og 70-tallet minner i stor grad om de brev Smith og Øvregaard skrev, men mot slutten av 70- tallet og gjennom 80-tallet endrer dette seg. Antagelig henger noe av dette sammen med interpellasjonen som ble lagt fram for Stortinget i 1980. En annen årsak kan være at Misjonen innen denne tid var i ferd med å fullføre sitt arbeide. Det var rett og slett ikke så mange taterbarn som behøvdes bortplassert. Lund satt nå for det meste på kontoret og holdt telefonisk kontakt med sosialkontorer og

---

¹¹⁸ Romøren, Tor Inge. (2012)

¹¹⁹ Brev 1970-tallet

barnevernsnemnder, samt voksne tater som trengte økonomisk støtte. De som oppholdt seg i nærheten av hovedstaden trappet også opp i Holbergsgate, noe som førte til at Lund ikke ble helt avskilt fra det sosiale møtet med klientellet. Til tross for kontakt via både telefon, brev og besøk i Holbergsgate var nok forholdet til klientene mer distansert enn tidligere, både med tanke på færre inspeksjoner og brev, men også følelsesmessig. Her tok nok det byråkratiske aspektet ved arbeidet over. Pettersen trekker frem at tateridentiteten ikke lenger var så fremtredende, og at rapportene gir et inntrykk av at taterne nå var klienter på lik linje som andre sosialklienter.¹²⁰ Arbeidet ble mer standardisert.

Dette skiftet fra praktisk arbeid til stillesittende kontorarbeid bryter med en av forutsetningene for godt omsorgsarbeid, nemlig anerkjennelse. *”Å forstå et annet menneskes livssituasjon er ikke noe du kan gjøre fra et kontor langt unna den virkeligheten vedkommende lever i”*, hevder Aamodt.¹²¹ Lund appellerte ikke like mye til følelser i de få brevene hun skrev i perioden etter 1980. Mye tyder på at Lund var mer emosjonelt distansert og uavhengig enn sine forgjengere, både når det gjaldt følelser som redskap og som genuin følelsesmessig nærhet og tilknytning til klientene.

3.2 Refleksjon over egen praksis

Inspektrisene, gjennom sine inspeksjoner, var den instansen i Misjonen med størst påvirkning på utarbeidelsen av tiltak rettet mot barn. Det var de som holdt tilsyn og var pliktet til å rapportere videre om sine observasjoner, dersom forholdene skulle vise seg å være uforsvarlige. Dette var et stort ansvar, og jeg er derfor nysgjerrig på hvordan inspektrisene følte på denne ansvarsfølelsen som fulgte med en slik maktposisjonen. Tok de ansvar for egne handlinger og i den sammenheng reflekterte over egen yrkespraksis, eller var de en del av det byråkratiske systemet og utførte arbeidet nærmest på autopilot?

I denne sammenheng vil jeg trekke frem ”Pia”, som var nevnt i kapittel 2. Den videre håndteringen av hennes sak var totalt blottet for morsfølelse, ansvarsbevissthet og refleksjon. Øvregaard mottok på 60-tallet et brev fra Pia som ønsket å adoptere et barn. Hun hadde ikke lyktes å få egne barn og håpet på hjelp fra Misjonen. Den triste ironien i dette var at det var Øvregaard selv som hadde mye av ansvaret for at ”Pia” ikke kunne få barn. Det var hun som anbefalte og påskyndet Pias sterilisering i 1940-årene. Her er Øvregaards svarbrev til ”Pia”:

Takk for brevet som jeg nettopp har mottatt. Du vet jeg er meget på reise og da blir posten min liggende, men så svert lang tid er det jo ikke gått heldigvis. Med hensyn til ditt spørsmål ”Pia”

---

¹²⁰ Pettersen, Karen-Sofie. (1997): 98

¹²¹ Fag- og profesjonsforbundet(FO). (2011).

så kan jeg fortelle deg at vi ikke har noen barn til å adoptere bort. [...] Det var så gildt å høre hvor fornøyet du er ”Pia”, godt at du har fått ditt eget gode hjem. Et godt hjem er det viktigste for oss mennesker. Det ville vært hyggelig om du og din man ville komme til meg en aften, men ring på forhånd så dere er sikre på å treffe meg hjemme, for jeg er meget på farten vet du.¹²²

Verken her eller i annet materiale gir inspektrisen noe som helst indikasjoner på at hun følte et ansvar/anger for at denne kvinnen, som det tross alt hadde gått bra med, hadde blitt fratatt muligheten for å få egne barn.

3.2.1 Ekspertmodell - relasjonsmodell

Reflekterte inspektrisene over den rollen de tok i behandlingsopplegget? Kildene gir begrenset innsyn i deres indre tanker, men ut i fra deres praksis er det mulig å kunne tegne seg et bilde av deres resonnementer. Innledningsvis ble det referert til to type modeller, eller roller profesjonsutøveren kunne ta i et behandlingsopplegg: ekspertmodellen og relasjonsmodellen.¹²³ Aamodt hevder ekspertmodellen skaper distanse både mellom klienten og hjelperen, samt sosialarbeiderens refleksjon over egen praksis.

Har vi for eksempel vært kritiske nok til oss selv og våre holdninger når klienter har uteblitt fra behandlingsopplegg eller virket uvillige til å samarbeide? Har vi ikke lett for å legge ”skylden” på klientene ved å si at de ikke har vært behandlingsmotiverte eller gi dem en karakteristikk som umodne, aggressive, osv?¹²⁴

Det var dette som skjedde i de tilfellene der klientene gikk tilbake til sine kulturelle røtter, eller stjal og oppførte seg annet enn akseptabelt. Istedenfor å vektlegge feil i behandlingsopplegget valgte inspektrisene stort sett å skylde på genetiske faktorer. Arv ble forklaringen på hvorfor enkelte omsorgsovertakelser ikke var vellykket.¹²⁵ Derimot i de tilfellene der behandlingsopplegget ga tilfredsstillende resultater hadde miljøets påvirkning alt å si. Denne motsigelsen gir de inntrykk av å ha reflektert lite rundt.

Sosiologen Zygmunt Bauman utfyller bildet av årsakene bak en slik ansvarsfraskrivelse.¹²⁶ Det er lett å ty til ansvarsfraskrivelse i de tilfeller der arbeidet blir rutinepreget hevder han. Innarbeidede handlingsmønstre gjør vurderinger og valg overflødige. Vane gjør blind, og rutine er med på å skape likegyldighet og ansvarsfraskrivelse. Inspektrisenes hovedoppgaver, til tross for forandringer i både teknologi og lover gjennom årene, var mer eller mindre de samme gjennom alle disse årene. Rammene skiftet, men hvordan Misjonen forholdt seg til disse var stort sett det samme. Selv om hver sak kunne

---

¹²² Brev 1960-årene.

¹²³ Aamodt, Laila Granli. (2003): 156-158

¹²⁴ Ibid: 156

¹²⁵ Pettersen, Karen-Sofie. (2002): 85

¹²⁶ Aamodt, Laila Granli. (2003): 157

skille seg ut i fra den forrige var alle i bunn og grunn tater, tater som skulle fornorskes gjennom bosetning og barnevernsarbeid, og der sterilisering og lobotomering var nyttige verktøy i denne prosessen. De ble på mange måter umenneskeliggjort. Når de først ble utsatt for dette var det større fare for å forsvinne i de byråkratiske strukturene. De ble betraktet som etisk likegyldig, og forvandlet til sorte får hvis de ytet motstand eller viste manglende samarbeidsvilje, slik at de byråkratiske rutinene ble forsinket.

Forholdet mellom ansatte, rutiner og distanse til klientene, har betydning for hvordan arbeidet blir utført, og for i hvilken grad den enkelte tar ansvar for sine egne handlinger ifølge Bauman.¹²⁷ Inspektrisenes handlinger og refleksjoner må derfor sees i et større bilde, nemlig organisasjonens miljø og samfunnet som helhet. Sannheter og forestillinger som deles i et samfunn, kan gjøre at man noen ganger ikke får øye på de etiske dimensjoner og moralske dilemmaer som ligger i de sakene vi arbeider med.¹²⁸

3.2.1 Samfunnsoppdraget

Misjonen legitimerte sin eksistens ovenfor staten ut i fra at de først og fremst utførte oppgaver på vegne av samfunnet, og deretter Gud. Hvordan forholdt inspektrisene seg til dette samfunnsoppdraget? Falt inspektrisenes personlige etiske og moralske oppdrag bort når samfunnsoppdraget var det viktigste? Pettersen og Simonsen påpeker at det kan se ut som at profesjonenes fortolkning av samfunnsoppdraget var sterkere preget av lydighet enn av uavhengig etisk refleksjon over egen profesjonsutøvelse i tidligere tiders sosialt arbeid.¹²⁹

I denne sammenheng kommer sosiolog Bjørn Hvinden med en interessant tese om Misjonens arbeid for å beholde samfunnsmandatet: Misjonen hadde et mål om å utrydde omstreifervesenet. Implisitt betød dette at de da også hadde et mål om å avskaffe egen arbeidsplass. Misjonens institusjoner krevde en jevn strøm av barn og unge av taterbakgrunn. *”Når man står med en hammer i hånden, er det naturlig å se etter spikre man kan slå inn i veggen”*.¹³⁰ Uten ”spikre” ville de miste sitt samfunnsmandat, og eksistensgrunnlag. Hvinden hevder at misjonens generalsekretærer ofte gjenskapte negative bilder av foreldrenes kultur og livsform, snarere enn å påvise at barna i de konkrete tilfellene ble forsømt eller led nød.¹³¹ En slik beskrivelse av situasjonen antyder at misjonens representanter med overlegg skapte et forverret bilde av barnas situasjon for å få fattet vedtak om omsorgsovertakelse. Hvilken posisjon hadde inspektrisene i en slik sammenheng? Hvindens tese mistenkeliggjør Misjonens

---

¹²⁷ Sandvik, Anne Berit. (1999): 232

¹²⁸ Pettersen, Karen Sofie og Simonsen, Eva. (2010): 7

¹²⁹ Ibid: 16

¹³⁰ Hvinden, Bjørn. (2000): 22

¹³¹ Ibid: 23

ansatte. At de med overlegg svartmalte eller forverret barnas situasjon for å få kommunale myndigheter til å fatte vedtak om omsorgsovertakelse.¹³²

Hvorvidt inspektrisene vred på sannheten eller ikke er vanskelig å finne ut av. Kildematerialet viser for det meste situasjonen fra deres perspektiv, men mye taler for at barnas beste i mange tilfeller ble underordnet hovedmålet, som var motarbeidelse av taternes livsform og kultur.¹³³

Jeg vil nå trekke frem et perspektiv på Misjonen og inspektrisene, som merkelig nok bare så vidt har blitt trukket frem i det offentlige lys, nemlig at inspektrisene kan ha vært aktører i et norsk folkemord. Helsingforskomiteen avla i 2009 en rapport som konkluderte med at Norges politikk ovenfor taterne inneholdt essensielle elementer som man finner i folkemord.¹³⁴ Allikevel utelukket de at det var et folkemord som hadde funnet sted. Bakgrunnen for dette var at taterne var en kulturell gruppe, og det var kulturen som ble forsøkt utryddet. I følge FNs folkemordskonvensjon, artikkel 2, er det kun handlinger ovenfor nasjonale, etniske, raser og religiøse grupper som forstås som folkemord.

Hvorvidt taterne kan plasseres innenfor noen av disse gruppene faller utenfor denne oppgaven, men uansett forteller rapporten fra 2009 oss at Misjonens handlinger var i grenseland. Var dette noe inspektrisene, eller Misjonen generelt, var klar over? Jeg vil tørre å påstå at dette perspektivet på arbeidet var totalt fraværende både hos inspektrisene og Misjonen, men også blant den norske befolkning og den norske stat. Norge hadde etter FNs opprettelse skapt et bilde av seg selv, både utad og innad, av en fredsnasjon der menneskerettigheter var viktig. Med disse erfarings- og virkelighetsrammene var det nok vanskelig å se på håndteringen av taterne i et annet perspektiv som brøt sterkt med dette. Selv om ingen koblet taterpolitikken sammen med folkemord, har jeg funnet et sitat som viser at noen til en viss grad nærmet seg denne problemstillingen. Bestyrer Knut Myhre ved Svanviken sa i 1963 følgende: *Det er en radikal fremgangsmåte, og vi må riktignok spørre oss: Har vi rett til det?*¹³⁵

Selv om kildene ofte gir inntrykk av fravær av refleksjon over egen rolle, vurderte inspektrisene stadig hva som ville være best for sin klient og hvorfor omstendighetene til en klient var som de var. Men, denne vurderingen beveget seg ikke utenfor rammene av Misjonens visjon og praksis. Her er et eksempel på slike tolkninger og vurderinger av en

---

¹³² Ibid

¹³³ Pettersen, Karen-Sofie. (2002): 82

¹³⁴ Den Norske Helsingforskomite. (2009). *Norsk Romani-/taterpolitikk. Fortid, nåtid og fremtid. I:* http://www.nhc.no/filestore/Publikasjoner/Rapporter/2009/romanirapport_final_version2.pdf

¹³⁵ Glomdalsmuseet. *Storsamfunnet: Svanviken Arbeidskoloni. I:* http://old.glomdalsmuseet.no/html/romani/latjo-drom/storsam/storsamf_svanviken.htm

klients omstendigheter på 60-tallet: *Hun er så lite likt i bygden de sier hun er så innpåsliten og uærlig så de liker ikke at hun leker med barna. På meg virker "Anne" søt og god, og jeg tror nok ikke at det bare er Annes skyld. Menneskene der er snevre og litet forståelsesfulle.*¹³⁶

Ut i fra dette sitatet kan vi trekke frem en dobbelthet ved inspektrisenes perspektiv på omgivelsene. De syntes samfunnet var *"snevre og litet forståelsesfulle"* ovenfor taterne, ettersom de var lite likt i nærmiljøet. Et slikt syn anvendte de ikke på seg selv og Misjonen. Taterne var også lite likt av Misjonens representanter. I motsetning til samfunnet for øvrig var Misjonens representanter forståelsesfulle og åpne mennesker, i følge dem selv.

Mangel på refleksjon over egen rolle bidrar til å vise oss at inspektrisenes ikke opplevde noe dilemma ved å bevege seg mellom arbeid ute i felten og arbeidet ved hovedkontoret. Disse to sfærenes ulikheter var ikke et problem, for de så på inspeksjonen som en forlengelse av det arbeidet som ble utført ved Misjonens hovedkvarter. I tillegg, etter så mange som 17, 26 og 26 år i Misjonens tjeneste hadde mye av arbeidet blitt vane. Og ifølge Bauman er det *"lett å ty til ansvarsfraskrivelse i de tilfeller der arbeidet blir rutinepreget."* Innarbeidede handlingsmønstre gjorde vurderinger og valg overflødige.

Inspektrisenes arbeid var tvetydig på flere områder: 1) de handlet både på vegne av barna, men også på vegne av et høyere mål. 2) på den ene siden var de nære venner med klientene, samtidig som de arbeidet for å utrydde deler av deres kultur og dermed identitet. Reflekterte de noe over tvetydigheten i sitt arbeide? Pettersen påpeker at denne tvetydigheten i liten grad var og har vært gjenstand for refleksjon.¹³⁷ Jeg kan ikke annet enn å støtte henne i denne konklusjonen. Det finnes ingen spor i det skriftlige kildematerialet som ligner på antydninger til at inspektrisenes opplevde sin situasjon som et dilemma, og at de ble dratt mellom to ytterpunkter for hvordan de skulle forholde seg til enkelte situasjoner i barnevernsarbeidet. Fraværet av slik refleksjon velger jeg å tolke ditt hen at inspektrisenes var fornøyd med praksisen slik den var, og at mye av arbeidet kan ha foregått mer eller mindre på autopilot. Oppdraget med å avskaffe taterkulturen var definitivt viktigere enn å sikre hvert enkelt barns psykososiale forhold.

---

¹³⁶ Brev 1960-tallet

¹³⁷ Pettersen, Karen-Sofie. (2005): 208

3.3 Oppsummering.

Hvor kan vi plassere inspektrisene ut i fra diskusjonen ovenfor? Var de mødre eller byråkrater?

Inspektrisene ga mer enn sin kontortid til arbeidet med barna. Det var som vi har vært inne på, et grenseløst arbeid. Inntrykket man sitter igjen med er at deres arbeid i det hele og store var preget av dobbelthet. På den ene siden levde og åndet de for arbeidet, og de var genuint opptatt av at barna skulle få en oppvekst som førte dem inn i et norsk, kristent og bofast voksenliv. Samtidig med dette fremstår de som kalde og distanserte ved at de unnlot å svare på brev, og til tider forskjellsbehandlet sine klienter.

De var mødre i den forstand at de arbeidet for barnas beste i den situasjonen de var i som tater i det norske samfunnet. Selv om følelser ble anvendt som et verktøy utelukker ikke dette at inspektrisene var emosjonelt knyttet til barna og foreldrene, og at de følte et slags moderlig ansvar ovenfor disse barnas oppvekst. De knyttet seg til barn og foreldre, og inspektrisen ble en del av støtteapparatet til fosterforeldrene, og for noen også en vennineskikkelse. De satte seg inn i hver enkelt sak og forsøkte å skrive hyggelige varme brev som inviterte til ytterligere tettere relasjoner dem i mellom. Inspektrisene som privatpersoner ble i flere sammenhenger fremstilt synonymt med dem som arbeidstakere. Skillet mellom privatpersonene Smith, Øvregaard og Lund og inspektrisene Smith, Øvregaard og Lund var tynt.

På den annen side ble de byråkrater ved at enkelte klienter ble redusert til én av mange, og at de ble samlet i en boks. Dersom behandlingsopplegget ikke gikk i henhold til planen slik at det byråkratiske apparatet ble forsinket var det taterne som ble svarteper. Samtidig gir mål-middelmodellen og det faktum at målet helliger middelet et bilde av inspektrisene som kyniske arbeidere. I tillegg viser fraværet av refleksjon over egen rolle oss at mye av arbeidet ble gjennomført av gammel vane, ved at det svært sjeldent ble stilt spørsmål ved behandlingsopplegget og måten man gikk frem på.

Inspektrisene Smith og Øvregaard var både mor og byråkrat. Deres rolle var sammensatt. Innenfor rammene av organisasjonen de arbeidet for var det umulig å forholde seg til klientene uten å unngå de byråkratiske impulsene. Klientellet var mange og system var nødvendig for å sikre effektivitet og måloppnåelse. Lund hadde også denne dobbeltrollen, men hun mistet etter hvert mer av det vi her har karakterisert som moderlig omsorgsrolle til fordel for den byråkratiske rollen.

4. Sammendrag og konklusjon

Ved å se inspektrisenes handlinger og holdninger ut i fra krysningpunktet mellom de byråkratiske og praktiske arbeidsoppgavene ved henholdsvis kontoret og felten, har denne oppgaven gitt et innblikk i arbeidet til inspektrisene. Inspektrisenes forhold til dette krysningpunktet har jeg undersøkt ved å analysere deres handlinger og holdninger i forhold til begrepene *nikkedukke*, *misjonær*, *mor* og *byråkrat*. Kan inspektrisenes handlinger sies å gjenspeile noen av disse karakteristikkene?

I kapittel 2 gikk jeg nærmere inn på hvorvidt inspektrisene var nikkedukker og misjonærer, eller om de hadde en selvstendig og respektert stemme både innad i fagmiljøet og utad blant klienter. I denne sammenheng ble det viktig å fokusere på hvilke kvalifikasjoner de hadde for å utføre arbeidet, og dermed litt om inspektrisenes bakgrunn. Hvorvidt det å være kvinne var den eneste, eller mest grunnleggende kvalifikasjonen, ble diskutert. Det kom frem at alle tre hadde utdanning innen yrker spesielt egnet til håndtering av barn, da de var utdannet som henholdsvis lærer, sykepleier og barnevernsarbeider. De hadde også flere års erfaring innen arbeid med barn og religion. Kvalifikasjonene gikk utover det å være kvinnelig, selv om dette var en forutsetning. Videre ble det trukket frem at inspektrisene skilte seg fra samfunnets kulturelle koder, og at de forkynte en annen levevei til taterjentene enn den de levde etter selv. Barn, mann og hus skulle være taterjentenes mål. Her trakk jeg linjer til Linda Alcoff, og hennes teori om posisjonaltet, i et forsøk på å forstå inspektrisenes syn på egen identitet. Inspektrisene forholdt seg til de ulike kulturelle kodene og normene i samfunnet, i Misjonen, og i sitt arbeide, og i samspill med disse ytre impulsene forsøkte de å etablere, utviklet og opprettholde en egen identitet.

Karen-Sofie Pettersen antar at inspektrisene hadde nærmest ubegrenset innflytelse i enkeltsaker.¹³⁸ Denne tesen fungerte som utgangspunkt for en diskusjon om inspektrisenes autoritet i eget arbeide, og hvorvidt de var nikkedukker eller selvstendige kvinner med tydelig og respektert røst. Ved å drøfte deres kvalifikasjoner, de overvåkende tendensene i inspektrisenes handlinger, deres forhold til generalsekretærer og klienter i et autoritetsperspektiv, samt bruken av deres kunnskaper i medlemsbladet *På Hjemveien* ble Pettersens antagelse justert, men ikke avvist.

Det kan se ut som om inspektrisene hadde innflytelse og makt i form av kunnskap, erfaring og utdanning. Gjennom utdanning og erfaring oppnådde kvinnene en status innad i Misjonen, og utad blant klienter og foreningens medlemmer, som eksperter spesielt egnet til å

---

¹³⁸ Pettersen, Karen-Sofie. (1999): 21

håndtere barnevernsspørsmål. De hadde egne meninger og en røst som ble hørt. Inspektrisene iverksatte og gjennomførte praktiske tiltak. Men, materialet viser også at bildet var mer nyansert enn som så. Deres makt i enkeltsaker var ikke ubegrenset. Generalsekretærene var deres overordnede, og inspektrisene ble i flere sammenhenger overkjørt både av dem og klientene. Mye kan tyde på at inspektrisene mistet litt av kontrollen over klientene så fort de var tilbake på kontoret. Brev og forespørsler som ble sendt over hodene på inspektrisene, direkte til generalsekretæren fra klientene, peker mot dette.

På bakgrunn av dette vil jeg derfor trekke den slutning at inspektrisene var mye mer enn nikkedukker. De var stolte yrkesutøvere som hadde stor tiltro til det arbeidet de utførte. I det store bildet fremtrer inspektrisene som selvstendige kvinner med makt både utad og innad i Misjonen. Barnearbeidet var deres domene, og de hadde definitiv stor kontroll på dette området, men de var underordnet generalsekretæren. I kraft av denne underordningen hendte det at de måtte ta et skritt tilbake og godta forandringer som ble gjennomført uten deres samtykke. Allerede fra ansettelsestidspunktet unngikk inspektrisene en posisjon som utelukkende nikkedukke i Misjonen. Gjennom inspektrisenes kvalifikasjoner, som utdanning og erfaring, viste Misjonen at de var på utkikk etter sterke selvstendige kvinner med tydelig røst.

Det religiøse budskapet var viktig for inspektrisene, og deres arbeid hadde et fundament i kristendommen. Deres gjentatte bruk av Gud som legitimering for sitt arbeide i *På Hjemveien*, viser oss at deres arbeid i Misjonen var et religiøst kall. I det praktiske arbeidet kom disse kristne verdiene indirekte frem ved at det var kristne dyder som hardt arbeid, lydighet, godhet med mer, som ble forkynt ovenfor klientene.

I kapittel 3 forflyttet jeg fokuset fra maktdimensjonen og det religiøse perspektivet over til inspektrisenes emosjonelle tilknytning til og refleksjon i arbeidet, samt de byråkratiske rammene. Emosjonelt arbeid er et tema som nylig har kommet frem i forskningslyset, og det er som Ulla Forseth påpeker, et relativt vanskelig område å forske på.¹³⁹ Når det gjelder inspektrisenes innerste tanker og følelser er det umulig å få et hundre prosent korrekt bilde av dette. Men ved å analysere deres handlinger ut i fra de rammene som var satt, viste det seg å være mulig å kartlegge, til en viss grad, hvorvidt inspektrisene var genuint emosjonelt knyttet til sine klienter, eller om de anså følelser som et verktøy for å oppnå sine mål.

Analysen av brevene, rapportene og besøkene i et byråkratisk, reflekterende og emosjonelt perspektiv ble det avdekket en dobbelthet ved inspektrisenes arbeide. Det kom

---

¹³⁹ Aakervik, Anne-Lise. (2002).

frem at de både handlet og tenkte som mødre og byråkrater ved at de på den ene siden forholdt seg teoretisk og praktisk til sine klienter, og at de samtidig viste følelser og genuine uttrykk for emosjonell tilknytning til enkelte klienter og deres familier.

Gjennom mål-middelmodellen ble det tegnet et bilde av inspektrisene som emosjonelt kyniske arbeidere. Det var viktig å nå det overordnede målet som dreide seg om å avskaffe taterkulturen i Norge. Hvordan man kom dit ble det reflektert lite rundt. Målet helliget middelet. I denne sammenheng kan inspektrisenes tilsynelatende nære forhold med for eksempel fosterforeldrene ses på som en måte å forhindre frafall i antall fosterforeldre. De ville antagelig unngå å gjøre jobben to ganger ved å måtte finne nye fosterhjem til barn som allerede hadde blitt plassert i fosterhjem. Vegringen mot ekstra arbeid kom muligens i veien for barnets beste. En slik tilnærming til klientellet ble sett i samsvar med Axel Honneths teorier om annerkjennelse.¹⁴⁰ Fravær av annerkjennelse resulterte i krenkelse, ydmykhet og neglisjering av klienten ved at han var fysisk observert, men usynlig sosialt. Inspektrisen anerkjente barnet ved å lese og skrive brev, men usynliggjorde barnet ved å ikke anerkjenne barnets menneskelige rettigheter og behov.

I et forsøk på å forstå inspektrisenes emosjonelle tilknytning til arbeidet ble deres handlinger sett i lys av Senter for omsorgsforskning sine skille mellom omsorgsfull holdning, adferd og arbeid.¹⁴¹ Ut i fra et slikt perspektiv kunne de følelsesmessige sporene vi fant i brevene forklares som en omsorgsfull adferd, snarere enn holdning, for å nå arbeidets mål. Altså var følelsene et verktøy for å manipulere og styre resultatet av situasjonen. I følge Senter for omsorgsforskning behøver ikke denne tilnærmingen til arbeidet å bety at yrkesutøverne utfører et dårlig arbeide.

Anvendelse av følelser som arbeidsverktøy trenger nødvendigvis ikke å bety at inspektrisene ikke var glade i sine klienter og følte et nært emosjonelt bånd til dem. Inspektrisene ga mer enn sin kontortid til arbeidet med barna. De levde og åndet for arbeidet, og de var genuint opptatt av at barna skulle få en oppvekst som førte dem inn i et norsk, kristent og bofast voksenliv. Det kan se ut som om handlinger vi i dag vil karakterisere som kyniske og inhumane, i inspektrisenes øyne var handlinger utrettet av ren kjærlighet. Forskjeller mellom privatpersonene Smith, Øvregaard og Lund og inspektrisene Smith, Øvregaard og Lund var vanskelig å få øye på. Innenfor rammene av organisasjonen de arbeidet for var det umulig å forholde seg til klientene uten å unngå de byråkratiske impulsene og dermed også følelser som verktøy.

---

¹⁴⁰ Britta, Nørgaard. (2005): 64

¹⁴¹ Romøren, Tor Inge. (2012)

Inspektrisene hadde et stort ansvar for barn og unge. Kildene gir inntrykk av fravær av refleksjon over egen rolle og dermed også en ansvarsfraskrivelse. Zygmunt Baumans teorier om årsakene bak ansvarsfraskrivelse viste seg å passe inn i de mønstrene jeg fant hos inspektrisene.¹⁴² I følge han fører vaner og rutiner til likegyldighet og ansvarsfraskrivelse. Smith, Øvregaard og Lund handlet etter vane, nærmest på autopilot. Det ble reflektert svært lite rundt rutiner og gjeldende normer og handlingsmønstre. Når et behandlingsopplegg beveget seg i negativ retning var det klientens gener det var noe galt med, og ikke selve behandlingsopplegget. Når det motsatte var tilfellet ble behandlingsopplegget hyllet.

Samtidig, på den annen side så vi at inspektrisene vurderte hva som ville være best for sine klienter og hvorfor omstendighetene til en klient var som de var. Men, disse vurderingene beveget seg ikke utenfor rammene av Misjonens visjon og praksis. Samfunnsansvaret var det overordnede målet.

I denne sammenheng ville det vært interessant å gå videre å analysere forholdet i et folkemordperspektiv. Dette perspektivet på historien om storsamfunnet og taterne vil kanskje kunne kaste nytt lys over historien om taterne i Norge, og hvordan den norske stat forholdt seg til minoriteter. Mulige funn i en slik studie vil kunne være nyttig både for enkeltmennesker og samfunnet som helhet i både nåtid og fremtid. En slik studie vil også kunne yte rettferdighet til de ofrene som ikke lenger er med oss.

Forandringer i inspektrisenes arbeid gjennom de 70 årene stillingen eksisterte, ble flettet inn i begge kapitlene, og på begge steder kom det frem av diskusjonen at frøken Lunds arbeidsperiode(1963-1989) i Misjonen var preget av mest endring. Endringene sees i forhold til innflytelsesområder, emosjonell tilknytting og avskaffelsen av det stadige tilsynet til fordel for et mer stasjonært kontorliv. Ettersom sosialkontorene tok en større rolle enn tidligere ble Lund en konsulent i større grad enn inspektrise. Misjonens diakon og kurator tok mer og mer over arbeidet som opprinnelig tilhørte inspektrisen. Lund ble gradvis en telefonpasser som fungerte som mellomledd mellom klientellet og generalsekretæren. Ved at arbeidet ble mer standardisert og mindre personlig kom det frem at Lund fikk et mer distansert emosjonelt forhold til sine klienter utover 1980-årene, enn hva hun hadde hatt i starten av sin tid som inspektrise.

Til tross for endringer innen teknologi og lovverk er hovedinntrykket ut fra det jeg her har undersøkt, at det skjedde lite av forandringer som fikk store konsekvenser for inspektrisenes hovedoppgaver i løpet av disse 70 årene. Deres oppgave var å føre tilsyn med

---

¹⁴² Aamodt, Laila Granli. (2003): 156-158

barn og fosterforeldre, og etter hvert også taterfamilier og voksne tatere, samt finne fosterhjem. Dette går som en rød tråd gjennom hele perioden. Også under Lund. Selv om inspeksjonene ble færre, opprettholdt hun tilsynet med klientene gjennom telefon, brev og samarbeid med tilsynsførere i kommunene. Rammene skiftet, men hvordan Misjonen forholdt seg til disse var stort sett det samme.

Ut i fra premissene bak diskusjonen i denne oppgaven, kan jeg kort konkludere med at inspektrisene ikke kun var mødre, byråkrater, nikkedukker eller misjonærer. De kombinerte de ulike, og tilsynelatende motstridende, trekkene ved deres arbeid. Det teoretiske og byråkratiske som preget arbeidsoppgavene ved hovedkontoret, var i stor grad synonymt med virkeligheten og praksisen ute i felten for inspektrisene. Det ser ut som om det ikke var et skille mellom disse to sfærene i deres øyne, verken når det gjaldt autoritet, misjonering, omsorg eller byråkrati. De var en forlenget arm av Holbergsgate 5. Manglende konflikter og fravær i kildene av etiske og moralske dilemmaer hos inspektrisene peker mot at disse to sfærene i inspektrisenenes øyne var én og samme. Uansett hvor de var i sin yrkesutføring, var deres måter å tenke og handle på, styrt av et overordnet mål. De kulturelle særtrekkene ved taterkulturen skulle elimineres. Barna skulle bli norske borgere. Det vil si at de skulle bidra til fellesskapet, prate norsk og leve etter norske verdier og normer.

Kilder

Trykte kilder

NOU. (1980). Omstreiferne. Deres situasjon og samfunnets hjelpetiltak for dem.

Ukjent. (1919). *Nye sekretærer*. I: På Hjemveien.

Ukjent. (1936). *Stilling som inspektrise*. I: På Hjemveien.

Ukjent. (1937). *Fra arbeidet blandt de hjemløse barn*. I På Hjemveien

Ukjent. (1937). *Efter 17 år blant landeveiens barn*. I: På Hjemveien.

Carlsen, I B. (1925). *En dag på kontoret*. I: På Hjemveien.

Smith, Helga. (1930). *Klara*. I: På Hjemveien.

Vist, Jostein (1982). *Berger du barnet – berger du slekten*. I: På Hjemveien.

Elektroniske kilder

Aakervik, Anne-Lise. (2002). *Kvinnelig livsoppgave – mannelig lønnsarbeid*. I:

<http://www.ntnu.no/gemini/2002-04/4.htm> (03.04.13)

Aakervik, Anne-Lise. (2002). *Med hjertet på rett sted*. I:

<http://gemini.no/2002/04/med-hjertet-pa-rett-sted/> (15.04.13)

Aamodt, Laila Granli. (2003). Sosialt arbeid og anerkjennelse. En problematisering av grunnlagstenkningen i sosialt arbeid. I:

<http://www.idunn.no/content?marketplaceId=2000&languageId=1&content>

[ItemId=1124300&pageName=printVersion&siteNodeId=1190392&skipDecorating=true](http://www.idunn.no/content?marketplaceId=2000&languageId=1&contentItemId=1124300&pageName=printVersion&siteNodeId=1190392&skipDecorating=true) (16.04.13)

Den Norske Helsingforskomite. (2009). *Norsk Romani-/taterpolitikk. Fortid, nåtid og*

fremtid. I: http://www.nhc.no/filestore/Publikasjoner/Rapporter/2009/romanirapport_final_version2.pdf (03.05.13)

Hella, Vigdis. (09.05.2012) *Kampen som foreldrene tapte*. I: Telemarksavisa:

http://www.lor.no/upload/files/lillegaarden_barnehjem_dag_3.pdf (16.04.13)

Romøren, Tor Inge. (2012). Hva er omsorg, og hva er omsorgsforskning? I:

http://www.omsorgsforskning.no/omsorg_og_forskning (02.02.13)

Valle, Raimo. (2009). Politikk ovenfor romanifolket/tatere. I:

http://www.regjeringen.no/mobil/nb/dep/ad/aktuelt/taler_artikler/politisk_ledelse/statssekretar-raimo-valle/2009/politikk-ovenfor-romanifolkettaterne.html?id=579458 (04.03.13)

Fag- og profesjonsforbundet(FO). (2011). Sosionomen – I spennet mellom makt og hjelp. I:
<http://www.fo.no/getfile.php/Filer/01%20FOsentral%20filer/Notater%20og%20innspill/Sosionomen%20-%20i%20spennet%20mellom%20makt%20og%20hjelp.pdf>
(02.02.13)

Glomdalsmuseets hjemmeside:

Storsamfunnet: ”Ståtarkongen”

http://old.glomdalsmuseet.no/html/romani/latjodrom/storsam/storsamf_statarkongen.htm
(21.03.13)

Storsamfunnet: Svanviken arbeidskoloni.

http://old.glomdalsmuseet.no/html/romani/latjodrom/storsam/storsamf_svanviken.htm
(21.03.13)

Storsamfunnet: Politikken i nyere tid.

http://old.glomdalsmuseet.no/html/romani/latjodrom/storsam/storsamf_politikken.htm
(21.03.13)

Litteratur

- Agerup, Jens-Lasse. (1991). *Redder du barnet, redder du slekten. Teori og praksis i Omstreifermisjonens omsorgsarbeid for barn og voksne i perioden 1900-1960.* Hovedfagsoppgave UIO
- Alcoff, Linda. (1988). *Cultural feminism versus post-structuralism: The identity crisis in feminist theory.* I: Sign. Journal of women in culture and society.
- Borge, Liv. (1998). *Solens og månens barn 1998. En taterkvinnes beretning.* Aschehoug&Co
- Dahle, Rannveig. (2010). *Sosialt arbeid – en historie om kjønn, klasse og profesjon.* I: Tidsskrift for kjønnsforskning. Univrsitetsforlaget
- Gotaas, Thor. (2007). *Taterne: livskampen og eventyret.* Andersen & Butenschøn
- Gullikstad, Berit. (2002). *Kvinnelig livsoppgave – mannlig lønnsarbeid? Kjønn og arbeid under velferdsstatens oppbygging ca. 1945-70.* NTNU
- Hvinden, Bjørn. (2000). *Romanifolket og det norske samfunnet.* Fagbokforlaget
- Eide, E. og Simonsen, A.H. (2007). *Mistenkelige utlendinger: minoriteter i norsk presse gjennom hundre år.* Høyskoleforlag
- Kaldal, Ingar. (2000). *Skogsliv. Kulturella processer i nordiska skogsbygder.* Historiske media
- Kessler-Harris, Alice. (1990). *A woman's wage: Historical meanings and social consequences.* The University Press of Kentucky
- Kjeldstadli, Knut. (1997). *Det fengslende ordet. Om "den språklige vendigen" og historiefaget.* I: Myhre, Jan Eivind (red.): *Valg av vitenskap. Festskrift til Sivert Langholm.* Den norske historiske forening
- Neumann, Iver. (1999). *Översikter och meddelanden.* I: Statsvetenskaplig Tidskrift
- Nørgaard, Britta. (2005). *Axel Honneth og en teori om anerkendelse.* I: Tidsskrift for Socialpædagogik
- Pettersen, Karen-Sofie og Simonsen, Eva. (2010). *Anerkjennelse og profesjon.* Cappelen Forlag
- Pettersen, Karen-Sofie. (2005). *Tatere og Misjonen. Mangfold, makt og motstand.* NOVA-rapport
- Pettersen, Karen-Sofie. (2000). *For barnas skyld? Ideologi og praksis i tiltakene rette mot taternes barn.* I: Hvinden, Bjørn (red.). *Romanifolket og det norske samfunnet.* Fagbokforlaget

- Pettersen, Karen-Sofie. (1999). *Forholdet mellom Norsk misjon blant hjemløse og sentrale myndigheter på området barnevern*. Norges Forskningsråd
- Rimmen, Hanne Nielsen. (1992). *Køn, kultur, representation. Nyere tendenser i international kvindehistorisk forskning*. I: Den jyske historiker.
- Rokne, Magnus. (2010). *Fremstillinger av romanifolket i Norge etter 1975 i utvalgte publikasjoner*. Masteroppgave: UIB
- Sandvik, Anne Berit. (1999). *Kampen om barna. Personer av taterslekts erfaringer fra barne- og skolehjem* Institutt for kriminologi: UIO
- Schluter, Ragnhild. (1993). *De reisende: en norsk minoritets historie og kultur*. Gyldendal
- Sundt, E. (1850). *Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge: Bidrag til Kundskab om de laveste Samfundsforholde*.

